

رائی کیسہ ولیکو

لیکوال: نصیر احمد احمدی

ہم کتابوں نہ چہ سمسور و وپانی پر لیکہ کرے او یا یہی پر لیکہ کوی، نور شوک یہی
پر لیکہ کول اجازہ نہ لری

د چاپ کال: ۱۳۸۹ ل

www.ketabton.com

نصیر احمد احمدی

رائی کیسہ ولیکو

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: رائجی کیسه وليکو

ليکوال: نصیر احمد احمدي

د ليکوال د تليفون شميره: ۰۷۰۰۲۵۲۱۹۱

د ليکوال ایمیل ادرس nasirahmad_ahmadi@yahoo.com

چاپ شمير: ۱۰۰۰ ټوکه

خپرندويه ټولنه: مومند خپرندويه ټولنه _ جلال اباد

کمپوز: پخپله ليکوال

د پښتۍ ډيزاين: احمد شاه اميري

چاپ کال: ۱۳۹۰ل

آيا كيسه ليكلي شئ؟

له خانه پوښتنه وكړئ! آيا كيسه ليكلي شئ؟

بېرته مه كوئ! يوه شېبه د كتاب پاڼې سره وروئ، كيداى شي نورې جملې وروسته ولولئ!

څه پريكړه مو وكړه؟ "هو" كه "نه" د كيسې ليكل كوم جادو نه دى، نه هم په لوړو زده كړو پورې اړه لري.

زه ماشوم وم، انا به مې تل كيسې راته ويلې، هغه كوچى وه، په ليك لوست نه پوهيده، خو كله چې به يې كيسې ته خوله جوړه كړه، ترپايه به يې ورسره وړلم، ما به كله كله خپلو خويندو او وروڼو ته كتل، ټولو به د انا گونځې گونځې خولې ته وچې سترگې نيولې وې، د لاتين په رڼا كې به په خړ ديوال لوى لوى سيوري ښكاريدل، خو حركت يې نه درلود، غلي به ناست ول. كله كله به د انا له غږ سره د چونگښو كورپا هم گډه شوه، نور هيڅ هم نه اورېدل كېدل.

انا نه لوستې ښځه وه او نه يې هم په فني توگه كيسې زده كړې وې، خو هغې خوږې كيسې ويلې، دا په طبيعي توگه د كيسو په ويلو كې تكړه وه.

بېرته به خپلې پوښتنې ته راوگرځو، څه فكر مو وكړ؟ كيسه ليكلي شئ؟

"نه" مه وايست! "هو" د اميد نښه ده، خو كه زړه نازړه ياست، دوو پوښتنو ته ځواب وركړئ!

۱- آيا د لنډو كيسو او ناولونو له لوستلو سره مينه لرئ؟

۲- غواړئ چې كيسه وليكئ؟

كه څوك له نجار سره شاگرد وي، خو له نجارى سره مينه ونه لري، هغه به هيڅكله هم ښې دروازې او كركۍ جوړې نه كړي، دا يواځې يو مثال و. هر كار همداسي دى. ليكوالى هم په زور نه زده كيږي، لومړى شرط مينه ده. كه د لنډو كيسو له ويلو او يا هم لوستلو سره مينه ولرئ، كيسه ليكلي شئ، ان كه مو په ټول ژوند كې هم كيسه نه وي ليكلې، پروا نه كوي، ځان وازمايئ! دا كار دومره ستونزمن نه دى.

خو څنگه کيسه؟

زموږ کلی ډېر کوچینی دی، ټول اووه کوره یو. یوه ورځ د کلي ځوانان سره راټول شول، په میله ووتو، په یوه شنه دره کې مو د یوه لوی توت سیوري ته واړول، تر یو څه وخته مو قطعې وکړې، وروسته د دیگ د پخولو وخت شو. زما د تره زوی ځان رامخته کړ، دی نوی له ایرانه راغلی و، ویل یې چې لس رقمه وریجې پخولی شي، خو کله چې یې نیم ساعت وروسته دیگ له دیگدانه کښته کړ، په دیگ کې له اوبو ډکه شوله پرته وه. د خوراک پر وخت له گوتو نه جلا کیده، نه بې رنگ و او نه بې خوند. یوه ځوان طاقت ونه کړ، په خدا یې وویل: "دا خو لکه لاندې گچ چې په غوري کې راته پراته وي!" د تره زوی مې په خبره کې ورو لوېد، په خوند یې ځواب ورکړ: "ما خو درته وویل چې زه لس رقمه وریجې پخولی شم، دا یې یواځې یو رقم دی." وروسته وپوهیدو چې هغه د وریجو په پخولو کې تکره نه و.

لنډه کيسه هم همداسې ده، یو څه پوهې او زحمت ته اړتیا لري، که غواړو چې ښه کيسه ولیکو او رانه شوله نه شي، نو باید له مینې سره سره ځینو نورو ټکو ته هم پام وکړو.
دا کوم ټکي دي؟

موضوع

موضوع په مغز کې لومړنۍ جرقه ده، یو څه باید وي چې کيسه پرې ولیکو، که موضوع نه وي، نو کيسه هم نشته، خو څه فکر کوئ، ایا د موضوع موندل گران کار دی؟

دوه ځوابه لرو، "هو" او "نه"!

که زاړه او تکراري موضوعات را اخلو، ښه یې یو څه ور بدلوو، نو دومره سختي نه لري، که لس دقیقې وخت راکړئ، لس موضوع گانې به درته پیدا کړم، زړې خبرې

ډېرې دي، هر څوک يې موندلی شي، خو که په نويو موضوعاتو پسې وگرځو، زحمت غواړي، کله کله شايد په ورځو ورځو هم يوه داسې موضوع ونه مومو چې د کيسې په ليکلو وارزي.

ځيني ليکوالان گمان کوي چې د ليکلو له پاره ډېر موضوعات شته، لامل يې دا دی چې دوی نوی فکر نه لري، زرو موضوعاتو ته پنبې او لکۍ ورکوي، خو تکړه ليکوالان په اسانۍ قناعت نه کوي، دوی هغه څه را اخلي چې په خپله يې موندلي وي. شايد پوښتنه پيدا شي چې له بابا ادمه تر دې دمه همدا ژوند دی، نوي څه نشته! دا خبره سمه ده، يواځې اختراعات نوي دي، خو هره موضوع مختلفې زاويې لري، د نوي زاويې موندل، په خپله نوې موضوع ده.

يو وخت چپرته ميلمه وم، پر دسترخوان څو رنگه خواړه پراته ول، خوماته يواځې يو ډول خوړو ډېر خوند راځي، ملگري مې په خدا راته وويل: "په کچالو ځان مه مړوه، غوښه در واخله."

حيران شوم، څه چې ما خوړل، د کچالو خوند يې نه درلود، ځکه (مزه) او بڼه يې د چپلي کباب غوندي وه.

کچالو په هر کور کې پيدا کيږي، دوه درې رنگه يې پخوي، خو زما د کوربه په کور کې همدا کچالو له يوې نوې زاويې پاخه شوي وو، بلکل نوې، داسې چې ما خوند ترې واخيست او د کچالو گمان مې نه پرې راته.

د کيسې له پاره هم بايد هرې موضوع ته له يوې نوې زاويې (اړخه) وگورو، که نه نو هماغه اېشبدلي کچالو به وي چې په هر کور کې پيدا کيږي، هر څوک يې پخولای شي او په تالو پورې نښلي.

بې تجربې ليکوالان زاړه موضوعات را اخلي، لږ بدلون ورکوي، خو له ليري ښکاري چې اېشبدلي کچالو دي، خو تکړه ليکوالان فکر کوي، له نوښت او ابتکار څخه کار اخلي، دوی کچالو له يوې داسې زاويې پخوي چې نوې بڼه او نوی خوند ولري.

موضوعات ډېر دي، خو نوې زاويه يې يواځې په خپل فکر موندلی شو، ځکه هېڅوخت يو انسان د بل انسان پر ځای فکر نه شي کولای، هر څوک خپل فکر لري او يوې موضوع ته له خپل ديدنه گوري.

يو وخت مې يو ملگری مخامخ راته راست و، پر کاغذ يې يو انگليسي عدد وليکه، پر مېز يې کېښود، ورو يې وويل:

— خودي؟

ورپاده مې کړه!

— نهه (9)

ده وخنډل:

— ماته شپږ (6) ښکاري.

يو هم غلط نه و، دواړو کاغذ ته له مخالفو زاويو کتل.

هره موضوع همدا سې ده، څوک به له يوه اړخه ورته گوري او څوک هم له بل، هېڅوک نه شي کولای چې د بل چا په ځای فکر وکړي، که داسې وای نو جنایي پوليسو ته به اړتيا نه وه.

خو يوه خبره ده، که د بل پر ځای فکر نه شو کولای، بل ته فکر ورکولای شو.

خو څنگه؟

ځينې ټکې دي چې د ښې موضوع په ټاکلو کې مرسته راسره کوي.

۱_ که غواړئ چې ښه کيسه ولېکئ، فکر وکړئ او نوي موضوعات ومومئ، دا له امکانه ليرې خبره نه ده، شايد ستاسو په سيمه، کلي او شاوخوا کې دا سې څه وي چې تر اوسه لا څه نه وي پرې ليکل شوي.

۲_ زړو موضوعاتو ته يوه نوې زاويه پيدا کړئ، دا په خپله نوې موضوع ده.

۳_ زموږ يو استاد و، ده د ژور ناليزم زده کړه راکوله، يوه ورځ يې د خبر له پاره د موضوع د ټاکلو په اړه وويل: "که واورئ چې يوه سپي يو سپرې وخور، نو دا کومه نوې موضوع نه ده، دا ډول واقعات ډېر پېښېږي، نه خلکو ته په زړه پوري دی او نه

هم د خبر د جوړولو ارزښت لري، خو که واورئ چې يوه سړي سپی وخور نو دا د خبر په جوړولو ارزوي."

په کیسه کې هم همدا سې ده، هره موضوع ښه کیسه نه ورکوي! ژر قناعت مه کوی، د کیسې له پاره د عادي موضوعاتو له ټاکلو ډډه وکړئ!

۴_ هیڅکله لویه او عمومي موضوع مه انتخابوی، که موضوع هر څومره وړه وي، ښه فوکس (تمرکز) لري، لیکوال لاره نه ورکوي او په طبیعي توګه یوه نوې زاویه ورته موندلی شي.

(په دې اړه به کیسو ته د اهدافو د ټاکلو په برخه کې نورې خبرې وکړو.)

۵_ فکر وکړئ! نن چیرته لارې؟ څه مو واورېدل؟ څوک مو ولیدل؟

موږ هره ورځ له لویو او وړو موضوعاتو سره مخامخ کېږو یا یې اورو، خاندو، خپه کېږو او یا هم داسې څه وینو چې په احساساتو کې مو بدلون راکړي، خو شېبه وروسته مو هېروي

ځینې دا ډول واره موضوعات نوي وي او په زړه پوري کیسې ورکوي، ښه دا ده چې تل د یادښت یوه وړه کتابچه راسره ولرو او ویې لیکو. باور وکړئ، هره هغه نوې موضوع چې تاسو ته په زړه پورې وي او په احساساتو کې مو بدلون راولي، نورو ته هم د لوستلو وړ ده.

۲_ انګرېز لیکوال ګراهام ګرین د یوه کوچیني عادت له مخې په لیکنه کې بریالی و، ده به د ورځې تر پنځو سوو کلمات لیکل، مختلف کلمات، پرته له فکره، څه چې به په ذهن کې ورتلل هماغه به یې د کاغذ پر مخ راوړل، وروسته به یې چاڼ کړل، څو ټکي به یې ترې راوايستل، حتما به داسې موضوعات پکې ول چې کیسه ترې جوړیدای شوای.

نوهڅه وکړئ چې نوي موضوعات پیدا کړئ، یا هم زړو موضوعاتو ته له نوي دیده وګورئ، زړه موضوع د ټوکې غونډي ده، چې په لومړي ځل اوریدو یې انسان خندوي، خو که تکرار شي مزه یې ځي.

هدف

موضوع مو انتخاب ڪرڻ، اوس ڇه وڪرو؟

ڇه موده وڙاندي يو چا له جلال اباد ڇهه زنگ راته وهلي و، ويل بي:

"لنڊه ڪيسه ليڪم، خو نه پوهڀرم چي ولي رانه اوڙديري؟"

ڊپرليڪوالان چي ڪله موضوع پيدا ڪري، له فڪر ڪولو ڀرتي بي په ليڪلو پيل ڪوي، دا

ڊول ڪيسه ٻني نه راڻي، له فوڪسه (تمرڪزه) وڻي، هدف بي نه وي مالوم، يو بلبي

خواته غڻيري، نه ليڪوال خوند تري اڃيستي شي او نه هم لوستونڪو ته په زڙه پوري

وي، ڇڪه نوڊ ڪيسوڊ ليڪلو له پاره د هدف درلودل مهم دي.

هدف ڇه ته وايو؟

په دفتر ڪي ڪار ڪوي، د رخصتي وخت دي، له ڪوره زنگ درته راڻي، وايي چي

میلمانه لرو، سودا درسره راوره!

طبيعي ده چي پوڻتنه ڪوي.

— ڇه شي په ڪاردي؟

— په مپلمنو ڪي يو ناروغه دي، د سا لنڊي ستونزه لري، ڊاڪٽر ورته ويلي، چي د

چرگ بنوروا ڇنبه! چرگ په ڪور ڪي گرڇي، له اڃيستلو بي خلاص يو، خو تر ڪاري

نشته!

خبره روڻبانه شوه، نه د قصابي دوکان ته ڇي او نه هم په وريجو پسي گرڇي، هدف تر

ڪاري ده.

که په ڪيسه ڪي هدف و لرو، موضوع هرې خواته نه رانه ڇي او په طبيعي توڳه

غڻيري.

هدف د دیوال د تهداب په څپر دی، که تهداب کور او خام وي، نو بد شکله او کمزوري پنځه به ووهو،
خو څنگه هدف؟

۱- یوه ورځ مې په یوه مجله کې یوه کیسه ولوسته، د کیسې موضوع ډېره عمومي وه، لیکوال هڅه کړې وه چې په کیسه کې د قاتل عواقب انځور کړي. ده په دوو - دريو مخونو کې دومره خبرې را اخیستې وې چې یو ناول پرې لیکل کیدای شوی، هرې خواته تللی و، خو یوه خوا یې هم نه وه پوره کړې. زه ونه پوهیدم چې د دې کیسې له لیکلو څخه د لیکوال هدف څه و، لوستونکي ته یې څه لرل، هغه یې په کومه برخه پوهاوه؟

که واورو چې یو چا قتل کړیدی، په ذهن کې به مو په لسگونو پوښتنې را پیدا شي؟

۱- ولي یې قتل وکړ؟

۲- تر قتل مخکې یې څه ډول احساسات درلودل؟

۳- د قتل د عملي کولو له پاره یې څه ډول پلان جوړ کړ؟

۴- مقتول یې څنگه پیدا کړ؟

۵- څنگه یې وواژه؟

- گټه یې څه وه؟

۷- پولیسو څنگه ونيو؟

۸- د نیولو پر مهال یې څه ډول احساس درلود؟

۹- کله چې یې کورنۍ خبره شوه، څه یې وکړل؟

۱۰- قاتل چې کله په زندان کې د پنجرو تر شا په زړو او شلېدلوجامو کې خپله مېرمن

او ماشومان ولیدل، له روانې پلوه یې څه حال درلود؟

۱۱- په زندان کې یې ژوند څنگه و؟

۱۲- ډوډۍ یې ښه وه؟

۱۳- د ازادۍ په اړه یې څه فکر کاوه؟

او په لسگونو دا ډول نورې پوښتنې.

که ناول لیکو کیدای شې چې یاد شوي ټول اهداف پکې راوړو، ځکه په ناول کې مو لاس خلاص دی، هر لور ته یې غځولی شو، خو لنډه کیسه داسې نه ده، د لنډې کیسې له پاره به یو کوچینی هدف ټاکو، کله چې هدف کوچنی و، موضوع هم ښه فوکس پیدا کوي او هر لور ته نه رانه ځي.

غواړو چې په ونه کې د یوې مرغۍ عکس واخلو، هدف مو یواځې په هسکه خانگه کې ناسته مرغۍ ده، ځکه نو په کمره کې گورو، د کمرې د زوم پر بټنه فشار راوړو، مرغۍ مو د سترگو مخې ته درېږي.

یو بل مثال:

په کوچینیټوب کې مې د عینکو یوه شیشه پیدا کړه، له لیرې مې کاغذ ته ونيوله، خو کاغذ ونه سوځېد، ځکه له شیشې څخه د لمر تېرېدونکې وړانگې د کاغذ په ټولو برخو مساوي لگېدې، خو وروسته مې چې شیشه کاغذ ته ورنږدې کړه، اول په کاغذ کې یو ټکی تور شو، بیا یې اور واخیست.

دلته د لمر وړانگې یواځې په یوه ټکي راټولې شوې. کیسه هم همداسې ده، وور هدف ورته وټاکئ، وور هدف فوکس لري، کیسه رانه هر لوري ته نه خپرېږي. د پورتنی لست یاده شوې هره موضوع یوه کامیابه کیسه ورکوي، مثلاً لسمه موضوع رااخلو، د پانې په سر کې لیکو:

د کیسې نوم: د پنجره تر شا

هدف: د دې کیسې له لیکلو څخه یواځې یو هدف لرم، غواړم لوستونکی په دې وپوهوم چې که یو څوک قتل وکړي، نو د زندان د پنجره تر شا به د خپلې ښځې او ماشومانو په لیدو له روانې اړخه څومره ځورېږي؟

د کیسې هدف وټاکل شو، که دا هدف په کاغذ کې لیکلی وي او د کیسې د لیکلو پر مهال لیکوال کله کله ورته وگوري، نو په لیکنه کې به هیڅکله بله موضوع ورگډه نه کړي، په دې پسې به نه گرځي چې د قتل تخشه څه وه؟ ولې یې قتل وکړ؟ پولسو

څنگه ونيو؟..... او داسې نورې پوښتنې، ځکه دلته اصلي هدف ليکل شويدي، هدف دادی چې قتل مه کوه! که نه ستا به هم دخپلي کورنۍ ليدو ته سترگې وخيژې. هره هغه خبره چې په هدف پورې اړه نه لري او بلې خواته ځي، بله کيسه پرې ليکلی شو، خو په دې کيسه کې ځای نه لري.

د کوچيني هدف ټاکل کيسه چاڼوې او اضافه خبرې ترې باسي، هڅه وکړئ چې وړه موضوع انتخاب کړئ، فکر ورته وکړئ، هدف ورته وليکئ او کيسه د هدف له مخې وغځوئ.

۲_د هدف ټاکل د ليکوال فکر راټولوي، کله چې فکر راټول شو، ذهن مويواځي د موضوع په هغه زاويه راگرځي چې کيسه پرې ليکو.

يو څوک شطرنج ته ناست دی، هدف يې د لوبې گټل دي، دی د لوبې ترپايه د بل څه په اړه فکر نه کوي، يواځې د شطرنج تختې ته گوري، فکر يې سره راټول دی، يو ساعت، دوه ساعته، درې ساعته، يواځې د لوبې د گټلو په اړه فکر کوي.

کيسه هم همداسې ده، که هدف ورته ولرو، فکر به مويواځي د هدف په لاسته راوړلو پسې گرځي، ژور فکر به کوو، نتيجه به يې ښه وي.

۳_د هدف ټاکل د تصوير په جوړونه کې هم مهم رول لري، مخکې مويادونه وکړه چې د کيسې له پاره بايد کوچيني هدف ولرو، د هدف درلودل کيسه تصويري کوي او نوي تصويرونه مويادونه مويادونه کې راگرځي.

بېرته د شطرنج مثال ته راگرځو.

په کوټه کې هر څه دي، مېز، چوکۍ، غالی، پردې، پرديوال راڅرېدلې تابلوگانې، د ديوالي ساعت ټکا.... هر څه، خو د شطرنج لوبغاړی په دې يوه پسې هم نه گرځي، هدف يې يواځې د شطرنج گټل دي، شطرنج خپله تخته لري، دی يواځې همدې تختې ته گوري، ټول پام يې سپينو او تورو خانو او د شطرنج دانو ته دی، کله کله د حريف لاس هم تختې ته ور اوږدېږي، دی يې يواځې گوتو ته گوري، خو له گوتو سره يې کومه علاقه نه لري، د هغه لستونې ته يې هم سترگې نه وراوړي، په دې پسې يې نه گرځي

چې رنگ يې څه دی او په څه ډول تار گنډل شوی، دی یواځې د حریف په گوتو کې نیولې دانې ته گوري چې چېرته یې رږدي او د ده راتلونکی حرکت به څه وي؟ لوبغاړی یواځې د شطرنج تختې ته دقیق دی، که یو میچ پر تخته کښیښي شپي یې، وروسته بیا په دې پسې نه گرځي چې ده ته نږدې د چایو په پیاله کې ولوېد که په بله خوا لاړ، ان د دانو (پاچا، وزیر، اس، پیاده) شکلونه یې هم په ذهن کې حک شويدي، که یې څوک د ظاهري جوړښت په اړه پوښتنه وکړي، ستونزه نه لري، ښه یې ورته تشریح کولای شي.

لوبغاړی د خپل هدف په لاسته راوړلو کې دومره ژور تللی چې د شطرنج د تختې پر سر د دوړو ذرې هم ویني.

ځکه نو کیسې ته د کوچیني هدف ټاگل، هغه تصویرونه راباندې ویني چې تر اوسه د بل لیکوال پام نه وي وړ اوښتی. که کیسه هدف ولري، عمومي، تکراري او اضافه تصویر به وړ نه کړو، تصویرونه به دقیق وي، فکر به یو یواځې د شطرنج په څلور کونجه تخته کې راټول وي او له موضوع وتلې تصویرونه به نه را اخلو.

۴_ د هدف درلودل د اضافه خبرو مخه نیسي.

د فوټبال لوبه به مویلې وي، لوبغاړي نوي دقیقې منډې وهي، هدف یې مالوم دی، گول وهل او مقابله ډلې ته ماته ورکول.

د لوبې پر مهال لوبغاړي څه وايي؟

د دوی ټولې خبرې یواځې د لوبې په اړه وي، نه تیره لوبه او نه هم راتلونکې، هماغه ساعت، د هماغه لوبې له پاره چیغې وهي....

"پاس راکړه! مخکې شه، حریف ونیسه، گول..."

دوی په نوي دقیقو کې د بل څه په اړه فکر نه کوي، نه د سیاست په اړه غږیږي، نه د خوراک غم ورسره وي او نه هم دا وايي چې پاچا دوې اوزې لري او که نه؟!

ټول فکر، هواس او خبرې يې يواځې د لوبې گټلو ته ځانگړي کړي وي، د فوټبال په مستطیل شکله میدان کې راگرځي، نه اضافه خبرې کوي او نه هم بله موضوع مينځته را اچوي.

لنډه کيسه هم همدا سې ده، که هدف ولرو، همدا هدف مو په طبيعي توگه اضافه خبرو ته نه پرېږدي، کرکټرونه به بيخايه نه غږوو، هره جمله به مفهوم او مانا لري او په هدف پورې به تړلې وي.

په عمومي توگه، هدف په کاغذ کې د ليکلي ادرس غوندې دی، که ادرس درسره وي، په گڼ او نابلده بناړ کې په اسانۍ سره هغه ځای موندلی شئ چې هدف مو وي.

د کيسې نوم

يو وخت مې د يوې مجلې پاڼې سره اړولې، يوه كيسه مې پيدا كړه، ليكلي و:

لنډه كيسه

خوانيمرگ

كه تاسو دا نوم واورئ، په ذهن كې به مو څه در وگرځي؟

كه نور نه وي نيمه كيسه خو درته روښانه شوه، په دې خو وپوهيدئ چې يو څوك به

وژل كيږي، يا به هم په خپله مري، هغه هم په ځوانۍ كې!

زموږ ډېر ليكوالان خپلو كيسو ته همدا ډول نومونه ټاكي.

"ارمان يې پوره شو، شهيد، نيمه خوا مينه، دوې جنازې... او داسې نور."

دا هغه نومونه دي، چې د كيسې تلوسه له مينځه وړي، لوستونكې مخكې له مخكې

د كيسې په محتوا پوهيږي، د كيسې له ويلو خوند نه اخلي.

خو كه چيرې كيسه د كيسې له نوم سره سمه پيل شي، دومره جدي ستونزه نه ده.

مثلا: كه د كيسې نوم (غلا) وي او په پيل كې كيسه په غلا شروع شي بيا پروا نه

كوي.

غلا

احمد په بېره د پوليسو ماموريت ته زنگ وواهه، په وارخطايي يې وويل:

_هلو، هلو! هيله كوم! مرسته راسره وكړئ، زما كور ته غل راغلی، په هغه بله كوته

كې يې صندوقونه خلاص كړي. توپانجه هم ورسره ده.

په دې توگه كيسه نه واضح كيږي او تلوسه يې له مينځه نه ځي. په دې اړه به د كيسې د

تلوسې په برخه كې په تفصيل سره خبرې وكړو.

د كيسې نوم ډېر ضروري دی، ډېر وخت يواځې نوم د دې لامل كيږي چې پر يو چا

كيسه ولولو.

تاسو به په تلویزیونونو کې تجارتی اعلانونه لیدلې وي، سوداگر د دې لپاره اعلان کوي چې خپلو تجارتي اجناسو ته خریدار پیدا کړي، دوی د اعلانونو د جوړولو او خپرولو لپاره لگښت په غاړه اخلي، له اعلان جوړوونکو غواړي داسې اعلان ورته جوړ کړي چې د لیدونکو پام ورواړوي، په بله مانا سوداگر د اجناسو د پلورلو له پاره تبلیغ کوي، د کیسې نوم هم همدا سي دی، که یې مانا او تلوسه درلوده، کیسې ته تبلیغ دی، په ډبرو یې لوستی شی.

څوک نه شي کولای چې ستاسو کیسې ته نوم وټاکي، ځکه کیسه تاسو لیکلې او تر هرچا پخپله ښه نوم ورته ټاکلی شی، خو په څو ټکو کې لنډه مشوره درکولای شي:

۱_ هیڅوخت کیسې ته داسې نوم مه ټاکئ چې نوم د کیسې محتوا روښانه کړي.

۲_ په نوم کې خپل شخصي قضاوت مه ورگډوئ، مثلاً: ښه سرې، بد هلک، هوښیار، ساده، ښکلې، بدرنگه، مظلوم، ظالم... او داسې نور.

۳_ کیسې ته هوایي نوم مه ټاکي، نوم باید د کیسې له محتوا سره تړاو ولري، خو نه دا چې کیسه روښانه کړي.

۴_ اول ماشوم پیدا کړي، بیا نوم ورباندې ږدي، نو لومړی کیسه ولیکئ، بیا نوم ورته وټاکئ، د دې کار گټه دا ده چې لیکلې کیسه مو په ذهن کې ناسته ده، یو عمومي تصویر ترې لری، هره خوا یې سنجولی شی، کیدای شي په زړه پورې نوم ورته پیدا کړئ.

د کیسې پیل او تلوسه

د کیسې د جوړښت په اړه یوه اروپایي لیکوال (نوم یې رانه هیردی) پخه خبره کړې ده: "کیسه د مار غوندي ده، سر، مینځ او لکۍ لري، پښې او لاسونه نه شو ورکولای." لومړی به د کیسې د پیل او تلوسې په اړه خبرې وکړو. څه موده مخکې مې یو انگریزي فلم وکوت، لومړنۍ یوې دقیقې یې اړ ایستم چې پوره یونیم ساعت تلویزیون ته کښېنم. ولې؟ ما څه ولیدل؟

یو ځنگل و، گن ځنگل، هسکې ونې یې درلودې، په چوپه چوپتیا کې یو څوک پر وچو پاڼو وڅوت، یو تور مار تر یوې وچې څانگې را تاو شو، کمره د یوه بنیاد پښو ته سیخه شوه، سړي منډې وهلې... ما یې د ساه ایستلو غږ اوریده... کمره د سړي مخ ته برابره شوه، دی ځوان و، له خولې یې وینې بهېدلې، گرین یې په خټو لړلې ښکارېده. سړي څو ځایه ولوېد، بېرته پورته شو، ناڅاپه ودرېد، په وار خطایۍ یې پورته وکتل، یو لوی سیوری ورباندې راغی، پرې ورتیت شو. ځوان خپلو سترگو ته لاس ونيو، یوه تیره او وحشتناکه کوکه یې له خولې را ووته. یوه رڼا او د یوې دقیقې ختم.

دوهمه صحنه له عادي ژونده پيل شوه، بنا و ، ديوې كورنۍ پنځو غړو (مور ، پلار او دوى دريو اولادونو ميليې ته د تگ تيارى نيوه. دا چې د فلم پاتې برخې څنگه وې او څه پېښ شول، په دې اړه به د كيسې د مينځ او تلو سې په برخه كې خبرې وكړو. خوزما په ذهن كې د فلم لومړنۍ يوې دقيقې پرله پسې پوښتنې را ولاړې كړې: دا سړى څوك و؟ په څنگله كې يې څه كول؟ ولې يې منډې وهلې؟ له څه شي وېرېدلې و؟ له لارو سره يې وينه ولې راتله؟ چا لاس وراچولى و؟ ځناورو برید پرې كړى و؟ څه خبره وه؟ هغه سيورى د څه و؟ سړي ولې چيغه كړه؟ ايا مړ شو، ايا ايا ايا... په لسگونو نورې پوښتنې، داسې پوښتنې چې ما يې ځواب غوښت ، بله لاره نه وه، د فلم د پيل يوې دقيقې پوره يونيم ساعت تلويزيون ته كينولم. له تخيل څخه به رښتيني ژوند ته راشو.

كه په كور، كلي كې يو څوك د يوې پېښې كيسه را ته كوي، نو اصله خبره په پيل كې يادوي:

— خبر شوي؟

دلته اوريدونكى په طبيعي توگه له موضوع سره دلچسپي ښيي.

— نه! څه خبره ده؟

— فلانى مړ شو.

اوريدونكى ټكان خوري ، يودم يې په ذهن كې پوښتنې را ولاړېږي:

— ولې؟ هغه خور و. جوړ و؟ تېره ورځ مې وليد ، غنمو ته يې اوبه ور خوشې كړې وې،

څه تكه پرې پرېوته؟ چا وواژه، كه له بامه را ولويد؟...

اوريدونكى غواړي چې د خپلو پوښتنو د ځواب له پاره په كيسه خبر شي، دى تلو سه

لري، نا ارامه دى، خو لومړى تن شايد په عادي توگه كيسه داسې پسې وغځوي:

— سهار له كوره ووت، ويل يې چې سودا راوړم، خپل زور بايسكل يې تر ښكرو ونيو،

خو كله چې پاڅه سړك ته وخوت، موټر وواهه!

يا شايد د کيسې بيان تر دې هم سوړ وي، خود اورېدونکي تلوسه لانه ده سره شوي، دى لا د خپلو پاتې پوښتنو ځواب ته ماته دى، که څه هم وروسته د هغه يوه يوه پوښتنه په خپل وار سره ځواب شوه، خودى يې اړ کړ چې کيسه تر پايه واوري. يا يوه بله خبره، احمد راځي، ناڅاپه محمود ته وايي چې (علي) کور واخيست. محمود ته پوښتنې پيدا کيږي:

— ده خود بېگانه نه لړل، دومره پيسې يې له کومه کړې؟ غلا به يې کړې وي، نه والله، حتما يې د پيسو لپاره څوک وژلى دى. نور نور نور....

دلته محمود ته تلوسه پيدا شوه او غواړي چې پوښتنې يې حل او په کيسه پوه شي. په دغو مثالونو کې قوي خبره او داسې څه چې وروسته تشرېح ته اړتيا لري او اورېدونکي تر پايه ورسره ساتي، په پيل کې وشوه. هر هغه پيل چې د لوستونکي په ذهن کې پوښتنې را ولاړې کړي، دا زور لري چې کيسه تر پايه پرې ولولو.

خو قوي پيل قوي فکر غواړي، داسې يو فکر چې لوستونکي د کتاب اېښودلو ته پرېږدي.

مور دوه ډوله ادبيات لرو: کلاسيک او معاصر. په کلاسيکو ادبياتو کې فولکلوريکې کيسې هم راځي. ډېرى دا ډول کيسې له ((و نه وو)) شروع شوې دي، يوه بيلگه:

"و نه وو د خدای کره وو، د بنده ورته کاته وو، په پخوا زمانو کې يو پاچا و، ده زوى نه درلود، په زيارتونو وگرځېد، تاويزونه يې په غاړه کړل، د طبيبانو دواوې يې وخوړې، خو پلار نه شو. يو سهار يې يو ملنگ دروازې ته ودرېد، پاچا ته يې يوه مينه ورکړه، نيمه ده وخوره او نيمه يې هم ميرمنې.

نه مياشتې، نه ورځې، نه ساعت وروسته پاچا ته خدای گلالی زوى ورکړ. پاچا خوشاله و، ټول خلک يې راوبلل، جشن يې ونيو، اووه شواروزه يې دوام وکړ.

وخت تېرېده، ماشوم په ناز او نعمت کې را لوی شو، د ځوانۍ مرحلې ته ورسېد، یوه ورځ یې له یوې بوډۍ څخه دیوې بڼاپیری د بڼایست خبرې واورېدې، ده هوډ وکړ چې بڼاپیری به خپلوي، خو هغې ته رسېدل اسانه خبره نه وه، شرطونه یې لرل. شهزاده باید اوسپنیز بوتونه په پښو کړي وای، تر اوو غرونو اوښتی وای، زمري یې وژلای وای، له دیوانو سره مخامخ شوی وای او په پای کې یې له یوه بڼاماره د هغه اووه سروونه غوڅ کړي وای...."

له "وونه وو" تر اوسپنیزو بوتونو پورې اصلې کیسې درې مخه نیولې وو. دا پخواني نکلونه دي، په هغه وخت کې بڼه و، اوس هم په غوږو بڼه لگېږي، خو نن بله دنیا ده، هر څه بدل شوي، وده یې کړې، نوښت پکې راغلی. ادبیات هم همدا سې دي، اوسنۍ کیسې له پخوانیو سره توپیر لري، که څوک غواړي چې اوس کیسه ولیکي باید له اوسپنیزو بوتونو، د سفر پرېکړه او د شرطونو له یادولو څخه یې پیل کړي. دا هماغه خبرې دي چې د لوستونکي په ذهن کې پوښتنې را ولاړولی شي. که نه نو په لوستونکي یې څه چې پاچا زوی لري که نه، ډېر خلک بې اولاده دي، یو دې دی هم وي.

د اوسپنیزو بوتونو په پښو کول، لوستونکي د کیسې لوستلو ته هڅوي، په ذهن کې یې پوښتنې را ولاړېږي. ولي؟ د څه له پاره؟ چیرته ځي؟ څنگه ځي؟ څه کوي؟... په پیل کې د لوستونکي ذهن له پوښتنو ډک کړه، وروسته بیا په ډېره ساده توګه کیسه له هماغه (وونه وو) سره تړلی شي، خو شرط دا دی چې دا لینک او ارتباط باید ماهرانه وي.

مثلاً:

شهزاده اوسپنیز بوتونه په پښو کړل، توره یې راواخیسته، اس ته یې وکتل، د څټ اورېده وینستان یې باد رپول...
د اس پر تندي یې لاس تېر کړ، ورو یې وویل:

— اووه غرونه مې تر مخې دي، له زمريانو سره به څه كوم، ديو هم د تور غره په تورو
ډبرو کې راته پته دی، خدای خبر! زه به خپله مينه تر لاسه کړم؟!
شهزاده پر يوه هواره تيربه کيناست، سر يې وڅرېد، د لاس اوږدې گوتې يې په خپلو
تورو وينستو کې تېرې کړې، د خپل پلار څېره يې سترگو ته ودرېده، پلار يې په ژړا
کې چيغې وهلې!

— د بنا پيريانو له وطنه ليرې گرځه! خطر لري، ما يواځې مه پرېږده!
پا چا همدا يو زوی درلود، شل کاله مخکې يې اولاد نه کېده، دی په زيارتونو
وگرځېد، تاويزونه يې په غاړه کړل، د طبيبانو دواوې يې وخوړې، خو پلار نه شو، يو
سهار يې يو ملنگ دروازې ته ودرید، پاچا ته يې يوه مينه ورکړه، نيمه ده وخوره او
نيمه يې هم ميرمنې، نه مياشتنې، نه ورځې، نه ساعتته وروسته پاچا ته خدای يو
گلالي زوی ورکړ او....

په دې توگه کيسه تر اوسپنيزو بوټونو را ورسوه او وروسته د کيسې قهرمان د
شرطونو له پوره کولو سره مخامخ کړه.

دا ډول پيل د لوستونکي په ذهن کې پوښتنې را پيدا کوي، تلوسه ډبروي، دومره زور
لري چې کيسه پرې ولولو.

دلته ليکوال يوه بله گټه هم کولای شي، لوستونکی له شهزاده سره، چې د کيسې
اصلي کرکټر دی، ځان خواخوږی نښي، د هغه په قالب کې ننوځي، پوهيږي چې
سختې ته يې ملا تړلې ده، دی د پلار يو زوی دی، پلار يې هيلې او ارمانونه لري، نو
دی به د دغو شرطونو په پوره کولو کې بريالی شي؟ زمريانو ته به څنگه ماته ورکوي،
له ديو نه به په څه ډول خلاصیږي... او داسې نورې پوښتنې او انديښنې چې د شهزاده
په اړه له لوستونکي سره پيدا کيږي. لوستونکی ځان د کيسې قهرمان ته تر ټولو
نږدې گڼي او له هغه سره پل په پل گام ږدي.

زموږ ډبرې کيسې له ماضي څخه شروع او حال ته راځي، دا هم کله کله خوند لري، خو
موږ بايد د کيسو له نورو جوړښتونو څخه هم گټه واخلو. کله يې په حال پيل کړو،

ماضي ته لار شو او کله له حاله د يو چا تېر ژوند ته ور وگرځو، بېرته خپل ځای ته راشو او راتلونکي يې پسې و خپرو، او کله يې هم د راتلونکې پلان په اړه خبرې وکړو، بېرته حال يا ماضي ته لار شو. په دې توگه به مو کيسې، ناولونه او هره بله ليکنه له يورنگه والي څخه ساتلي وي.

مخکې تر دې چې کيسه وليکئ، اول د کيسې عمومي چوکاټ په ذهن کې جوړ کړئ، يا يې هم د کاغذ پر مخ راوړئ، هر هغه څه چې په کيسه کې ډېر کشش ولري، د لوستونکي په ذهن کې پوښتنې راولاړې کړي او يا هم قوي غوټه پکې نغښتې وي، هغه په پيل کې راولئ، د پيل دوې - درې جملې کولای شي چې د لوستونکي ذهن له پوښتنو ډک کړي، وروسته بيا يوه يوه پوښتنه ځواب کړي او لوستونکي تر پايه درسره وساتئ.

زموږ ډېر ليکوالان کيسې له هماغه (و نه وو د خدای کره وو) څخه پيلوي، خو د کيسې د پيل او نوبت له پاره ډېرې لارې لرو چې يو څو نمونو ته په لنډه توگه اشاره کولای شو:

۱- موږ کولای شو چې کيسه وار له واره په لنډو ډيالوگونو پيل کړو:

-ته د بازگل قاتل يې!

- نه! باور وکړه! زه هغه نه پېژنم!

- دا چاره مې ستا په موټر کې پيدا کړه، عدلي طب وايي چې د چارې پرلاستي ستا د گوتو نښې دي.

د ځوان سر وڅرېد، سلگۍ يې شوې، يوه شېبه غلې و، وروسته يې په بېره پورته وکتل، د څارنوال غټې سترگې له سرو رگونو ډکې وې.

ځوان د مېز پر سر ايښې چارې ته سترگې ورواړولې، ترلاستي پروينو سره وه، يودم يې وويل:

-خو دا چاره زما نه ده، قسم خورم!

څارنوال د ځوان گرين ته لاس وړ واچاوه، جټکه يې ورکړه، د مېز پر سر ايښی تليفون وشرنگيد، د ځوان گرين يې پرېښود، گوشی يې ورپورته کړه، په ستړي غږ يې وويل:
_ هلو؟

يوه شېبه غلی و، وروسته يې يودم چيغه کړه:
خوزه ثبوت لرم!
دا وخت د کوټې دروازه وټکېده....

۲_ کيسه له تصوير نه هم پيلولای شو:

_ نجلی منډې وهلي، ټکری پسې څخېده، لوڅې پښې وه، ناڅاپه کېناسته، له بڼې پښې څخه يې ازغی ويست، بېرته يې منډه کړه، شېبه وروسته د رود غاړې ته ورسېده، اوبو ته يې وکتل، سره اوښتې، پر سر يې سپين ځگونه روان ول، د ټوپک ډز شو، مرمی يې پښو ته نږدې په يوه پلنه ډبره ولگېده، شنهاری يې پورته شو.
نجلی شاته وکتل، د غونډۍ په پيڅکه کې دوه تنه ښکارېدل، د دې خواته يې منډې وروهلې، يو ودرېد، د ټوپک نلی يې ورواړوله، نجلی ټوپک کړل، په سپينو ځگونه کې ورکه شوه...

۳_ په پيل کې د يوې پوښتنې پرېښودل:

خداينور سره ساه واخيسته، کولبه يې د پټې په مينځ کې ودروله، روان شو، د لښتې په غاړه د توت د ونې سيوري ته کېناست، پټې ته يې وکتل، د کولبې غوايانو د شديارې په وچولو ټوټو بوی کېښ.
خداينور يو سوړ اسويلی ويست، تندي يې گونځې پيدا کړې، له ځان سره يې وويل:

نه کيرې! دا پردې دهقاني به تر کومه کوم؟ زه پيسو ته ضرورت لرم، ډېرو پيسو ته، ولورمې په مخکې دې.

يوه شېبه فکر يووړ، وروسته يې يو دم وويل:

ـ اته لکه! ډېرې پيسې دي، خو څنگه؟!!

ولاړ شو، گړندي گامونه يې واخيستل، د کلي خواته يې مخه کړه... د ملک غوايان په شدياره کې ولاړول...

۴ـ د کيسې په پيل کې د دوو متضادو نظرونو راوړل:

گلدین د پري په يوه سر کې له اوسپنې جوړ لوی چنگک وتاړه، پورته يې وکتل، د سپوږمۍ په رڼا کې د کلا هسک دېوال وپروونکی ورته وايښد، دېوال تر سره هوار و، يواځې ځای ځای د راوتليو لوتو سيوري ښکارېدل، تر څنگ ولاړ په عمر پاخه سړي ته يې وکتل، ورو يې وويل:

ـ له وسه مې تېره ده!

سړی په خبره کې ورو لوبد:

ـ مه کوه! ته ځوان يې، بايد تر دېواله واوړې، اوس يې وخت دی! د پلار غچ دې واخله!

ځوان يو دم شاته شو، په تپت وېرېدلي غږ يې وويل:

ـ ما خو سهار هم درياده کړه! زه څوک نه شم وژلای!

سړي د واسکت جيب ته لاس کړ، توپانچه يې راوايسته، د ځوان په لاسو کې يې کيښوده....

دا يواځې يو څو نمونې وې، موږ کولای شو چې د کيسې لپاره تر دې ښه پيل انتخاب کړو، په پيل کې پوښتنې راولاړې کړئ، له نوښت څخه کار واخلي او هره کيسه له يوې نوې زاويې پيل کړئ!
نوښت د کيسې مالگه ده.

د کیسې منع او تلوسه

زموږ د پر لیکوالان د کیسې تلوسه تر پایه نه شي ساتلی، غوټه د پر ژر ترې پرانیستل کيږي او لوستونکی مخکې له مخکې په دې پوهيږي چې خبره څه ده؟ د کیسې په مینځ کې باید کوم ټکي په پام کې ونیسو؟ څرنگه کولای شو، چې تلوسه تر پایه وساتو؟

بېرته به د فلم پاتې برخې ته راوگرځو.

موږ فلم له کیسې څخه نه شو بېلولی، هر فلم ته لومړی کیسه لیکل کيږي، وروسته په سناریو اوږي او د سینما پر پرده راځي، زه نه غواړم چې ټول فلم درباندي وگورم او هره برخه یې له کیسې سره پرتله کړم، یواځې دومره وایم، چې زما له خپل دیده د کیسې پیل باید څنگه وي او په پاتې برخه کې یې په څه ترتیب تلوسه ساتلی شو.

د فلم په دوهمه صحنه کې یوې کورنۍ مېلې ته د تگ تیاری نیوه، د پر وخت یې واخیست، خو زه یې ستړی نه کړم، ځکه زما پوښتنې لانه وې ځواب شوي، مایې ځواب غوښت.

درېیمه صحنه په بنکلي منظره پیل شوه. یو کوچنی موټر د یوه شنه څنگله په مینځ کې پر پوځ سرک روان و، په موټر کې ناست کسان خوشاله بنکار بدل، خندل یې، په خپل منع کې یې ټوکې سره کولې. ناڅاپه یې د سرک پر غاړه یو بل موټر ولېد، چې پر یوه خوا کوږ و. دوی ودرېدل، د ولاړ موټر بنسټې ماتې وې خو د ټکر کومه علامه یې نه درلوده. په موټر کې د بنکار اسباب او یو کوټ بنکارېده. پلار د کوټ جیب ته لاس کړ، له څو نوټونو سره یې یو د هويت کارت راویست، په کارت کې دهغه چا عکس و چې ما د فلم په لومړۍ یوه دقیقه کې لیدلی و.

زما يوه پوښتنه ځواب شوه، هغه سړی ځنگله ته د ښکار په نیت راغلی و. خو لا مې نورې پوښتنې په ذهن کې ولاړې وې.

په بله صحنه کې د کورنۍ غړي د خیمې د درولو لپاره د مناسب ځای په لټه کې ول، دوی د گڼو ونو په مینځ کې یو هوار وړوکی چمن وموند، دا وخت دیوه هلک تر منځ یوه تېزه رڼا تېره شوه، دی وارخطا شو، مور ته یې وویل، خو هغې وخنډل، خیال او وهم یې وباله، خپل زوی ته یې ډاډ ورکړ چې هیڅ خبره نشته.

دلته زما یوه بله پوښتنه هم ځواب شوه. هر څه چې وې، خود پیل په یوه دقیقه کې چې ما کوم سړی ولید، له انسانه او یا هم له کوم ځناوره نه وو وپربدلی، دا بل څه و.

د سپوږمۍ په رڼا کې یوه خړه خېمه ولاړه وه، چارچاپیره یې هسکې ونې ښکارېدلې، ناڅاپه د خیمې پر تات یو څه ولگېدل، وړې نجلۍ چیغه کړه، په خیمه کې څراغ بل شو، ټول د باندي راووتل، مور د خپلې ماشومې لور مخې ته ودرېده، د خیمې پر تات وینې روانې وې، لاندې پر شنه چمن د بنیاد م لاس پروت و.

ما د لستونې د ټوټې له رنگه وپېژاند چې لاس د هغه سړی دی چې د فلم په لومړی یوه دقیقه کې مې لیدلی و. بله پوښتنه مې هم ځواب شوه، سړی مړ و.

فلم تر پایه له تلوسې څخه ډک و، مور او پلار په مرموزه توگه وژل کېږي، اولادونه ستونزې وینې، هره نوې صحنه نوې پوښتنې پیدا کوي او تر پایه مې له ذهن څخه په نوبت یوه یوه پوښتنه وځي.

د فلم وروستۍ صحنه روښانوي چې دا قتلونه د څه لپاره وو او چا تر سره کول. د ځنگله اروا چې د یوې لویې ونې په اړه شوې موندلې کې اوسېده، وخت په وخت د باندي راوته او له هغو انسانانو څخه یې غچ اخیست چې په پېر حمۍ سره یې د ځنگله ونې و هلې او حیوانات یې ښکار کول.

زما ټولې پوښتنې حل شوې او د فلم د مینځ پېښو او تلوسې هم تر پایه تلویزیون ته کینولم.

په لنډه کيسه کې هم تلو سه همداسې ساتلی شو. غوټه بايد ورو ورو وسپرو، يوه يوه پوښتنه ځواب کړو او لوستونکي د کيسې لوستلو ته ترپايه اړ باسو.

يو بل مثال:

يو سړی له کاروانه پاتې شوی و، دښته وه، گرمي وه، نږدې و چې له تندې مې شي، پر آس سپور يو بل تن پرې ورپېښ شو، د آس پر زین پورې د اوبو يوه پتک ټال خوړ، مېژواندي سړي د اوبو خواست وکړ، خو سپور ورته وويل چې دی په خپله اوږد منزل په مخکې لري، اوبه نه شي ورکولای.

تېري سړي يو پتک اوبه د سرو زرو د زرو سيکو په بدل کې ورنه وغوښت، ويې ويل چې ده ته به هغه ورانه ور وښيي چې هلته زر سيکې ښخي دي، سړي ور سره ومنله، خو پتک يې يو دم ورنه کړ، په لاره کې به يې تېري ته يو يو غوړپ او به ورکولې څو ژوندي پاتې شي او کله چې ټاکلي ځای ته ورسېدل، تېري له اوبو ډک پتک ترلاسه کړ او سپور هم له زرو سکو ډکه کڅوړه په زین پوري وتړله.

که پر آس سپور سړي په پيل کې تېري ته سلامت پتک ورکړی وای، نو د تېري تنده ماتېدله، شايد له خپلې خبرې اوبنتی وای او د سيکو تر ځايه نه وای ور سره تللی، خو د سپور کمال دا و چې تېري يې ترپايه هماغسې تېري وساته، ده ته يې د ژوندي پاتې کېدو لپاره يو يو غوړپ اوبه ورکولې او کله چې يې وخت را ورسېد او خپل هدف يې ترلاسه کړ، بيا يې ټول پتک ورو سپاره او د تېري تنده ماته شوه.

ليکوال هم بايد لوستونکي ته يو يو غوړپ اوبه ورکړي او ترپايه يې تېري وساتي. دی بايد يو رهبري کوونکی مهارت ولري، داسي چې د اصلي غوټې تر سپړلو پورې په لاره کې ځينې نورې موانع هم پيدا کړي او لوستونکي اړباسي چې تر دغو خنډونو تېر شي.

که اصلي غوټه د کيسې په مينځ او يا هم تر پای مخکې وسپړل شي، نو بيا د لوستونکي تنده ماته شوه، وروسته له هغه که هر څه ليکو، په حقيقت کې به اضافه خبرې وي.

يوه كيسه هغه وخت ختمه ده ، چې اصلي غوټه وسپړل شي. په بله مانا د اصلي غوټې سپړل يا د راز خرگندول د كيسې پاى دى. نو ځكه د كيسې په منځ كې تلوسه، په وار سره يوه يوه پوښتنه ځوابول او ترپايه د اصلي غوټې ساتل ضروري دي. خو مهمه داده چې اصلي غوټه بايد په منطقي توگه وساتو، لوستونكى بايد فكر و نه كړي، چې ليكوال په لوى لاس يو څه رانه پتوي. كه ليكوال د كيسې له كركټرونو سره څنگ په څنگ لار شي، له پېښو او زمان سره يو ځاى حركت وكړي او تر كركټرونو مخكې گام وانه خلي، نو بيا لوستونكي ته هم د يو څه د پټولو فكر نه پيدا كيږي.

د کیسې پای او تلوسه

فکر وکړئ، ایا تر اوسه مو داسې لنډې کیسې لوستې چې په پای یې نه یاست پوهیدلي؟

د ځینو کیسو پای گنگ وي، لوستونکی نه پوهیږي چې د لیکوال هدف څه و، اصلي کرکټر څه وکړل؟ غوټه څنگه وسپړل شوه؟

ما ډېرې داسې لنډې کیسې لوستې، چې په پیل کې یې خوند راکړی، وروسته یې هم د بل مضمون لوستلو ته نه یې پرېښی، خو په وروستیو کرښو یې نه یې پوهیدلی. که کیسه هر څومره خوږه لیکل شوې وي، خو پای یې ناڅرگند وي، لوستونکي به خو ند ترې وانه خلي.

خو د کیسې په پای کې هم باید دومره زور وي چې لوستونکی د کیسې له لوستلو وروسته فکر کولو ته وهڅوي، او کیسه یې په ذهن کې پاتې شي.

بله دا چې د کیسې اصلي غوټه باید تر پایه وساتل شي او د کیسې په وروستی برخه کې وسپړل شي، ځکه کیسه هغه وخت ختمه ده، چې اصلي غوټه وسپړل شي، وروسته چې هر څه لیکو، اضافه خبرې دي، نه لوستونکی خوند ترې اخیستی شي او نه هم د ښې کیسې په چوکاټ کې ځای ورکولای شو. ښه پای هغه دی چې د لوستونکي د وړاندوینې خلاف وي.

کرکټرونه

هره کیسه کرکټرونه لري، خو په دوی کې یو او یا هم کله کله دوه مرکزي کرکټرونه وي.

کيسو ته هر ډول کرکټر ټاکلی شو، انسان، حيوان او يا هم غير ژوندي موجودات. د کرکټرونو ټاکل د کيسې په موضوع پورې تړلي دي، خو مخکې تر دې چې کيسې ته کرکټر وټاکو، لومړی يې بايد پدې اړه فکر وکړو:

۱_ زمونږ مرکزي کرکټر څوک دی؟

۲_ څه ډول څېره لري؟

۳_ څه يې خوښيږي او له څه نه يې بد راځي؟

۴_ شخصيت يې څه ډول دی؟

کله چې مو مرکزي کرکټر له هر اړخه په ذهن کې جوړ او قانع شوی، قلم او کاغذ را واخلي او د هغه د نوم تر څنګ، د هغه ځينې مهمې ځانګړنې هم وليکئ. د دې کار گټې څه دي؟

تېر کال مې يو ناول لوست، څو پاڼې لا پاتې وې چې يو دم په کيسه کې داسې يو نوی نوم راگډ شو، چې نه مخکې زمينه سازي ورته شوې وه او نه يې هم په کيسې پورې اړه درلوده، يو ناڅاپه له اسمانه راو لوېد او په کيسه کې يې د مرکزي کرکټر ځای ونيو، دوو_ دريو پاڼو ستړی کړم، خو وروسته مالومه شوه چې دا هماغه د کيسې مرکزي کرکټر دی، يواځې نوم يې بدل شوی و.

که د ناول ليکوال د کرکټرونو د خصوصياتو ليست لرلی، فکر نه کوم چې دومره لويه تېروتنه به ترې شوې وای.

په ليکلې بڼه د کرکټرونو د خصوصياتو درلودل، په منطقي توگه د کيسې په ليکلو کې مرسته راسره کوي، د مثال په توگه:

موضوع مو وټاکله، غواړو چې کيسه پرې وليکو، مرکزي کرکټر يې هم احمد نوميرې ليکو!

نوم : احمد

سن : پنځوس کلن

مدني حالت : متاهل

زده کره : نالوستی
اولادونه : پنځه (درې لونی، دوه زامن)
کسب : بزگر
د اوسېدو ځای : کلی
ظاهري بڼه : ډنگر، له ونې تیت، اوږده ریره، پکه ککری، لمر
سوځولی مخ، څرېدلې سترگې، پر تندي د کالداني نښه، له سپرېمو راوتلې اوږده
وینستان، زیره لاسونه...
رواني خصوصیات: عاجز، بې زړه، د حوصلې خاوند، له بدو لیري،
دینداره، د سختیو په وړاندې زغم لرونکی، په هره خبره کې د (خوار مه شي) تکیه
کلام
او ځینې نورې ټکي...
که دا لیست راسره وي، نو هیڅکله به د احمد نوم راڅخه بدل نه شي. احمد به په
طبیعي توګه د کیسې تر پایه د یوه پنځوس کلن سړي په قالب کې اچوو (خویننه،
عادتونه به یې همدې عمر ته مناسب وي). دی به کله هم په دې پسې ونه ګرځي چې د
اولادونو د نه درلودلو په پلمه دوهم واده ته زړه ښه کړي، احمد یو نالوستی بزګردی،
د کرکيلې په کارونو ښه پوهیږي، د کیسې تر پایه به نه (معلم) شي او نه هم (ډاکټر).
ژبه به یې هم د یوه کلیوال بزګر په څېر کلیوالي وي، هیڅکله به (د کور ودان) پر ځای
(مننه) ونه وایي...
د احمد ککری پکه ده، د کیسې تر پایه کاکل نه شي پرېښودلی، دی عاجز او ډارن
دی، بد نه خوښوي، ځکه به تر خپله وسه د کلي له ملک سره بدی ته زړه ښه نه کړي.
احمد پنځه وخته په ملا پسې درېږي، دا منطقي نه ده چې له کوم قانع کوونکي دلیل
پرت، د سهار په اته بجې له خوبه راپورته شي.
او داسې نور...

که موږ د احمد په اړه مخکې له مخکې مالومات ولرو او مهم خصوصیات یې را مالوم وي، احمد به په کیسه کې یواځې په هماغه مخکې تر مخکې ټاکل شوي قالب کې راگرځي، په دې توگه به د احمد کره وړه او نورې ځانگړنې منطقي او د لیکوال په واک کې وي، لوستونکی به دا نه وایي چې نه، احمد د دې کار وړ نه دی او یا هم دا کار نه شي کولای.

که د کرکټر خصوصیات ولرو، دا به راته روښانه وي چې ایا زموږ ټاکلی کرکټر د دې توان لري چې د کیسې هدف تر لاسه کړي؟ ایا په منطقي لارو خپل هدف ته رسیدلی شي؟ ایا د کیسې د هدف د تر لاسه کولو لپاره مو وړ (مناسب) کرکټر غوره کړی او که نه؟

مخکې له مخکې لیکلي خصوصیات، دغو ټولو پوښتنو ته ځوابونه وایي، لیکوال نه پریرېدي چې وروسته له ستونزو سره مخ شي او یا هم کیسه له منطقي پلوه کمزورې کړي.

مخکې له مخکې د کرکټرونو خصوصیات لیکل د دې لامل کیږي، چې کرکټر د لوستونکو لپاره واقعي وبریښي، علت دا دی چې کرکټر په منطقي توگه معرفي کیږي او لوستونکی د هغه په کړو وړو باور کوي او ریښتیني ورته ښکاري. که وغواړو چې کرکټر لارښه وپېژنو، د کرکټر له خصوصیاتو سره باید په یوه جمله کې د هغه هدف هم ولیکو:

د بېلگې په توگه:

احمد: احمد په کیسه کې د دې با عث گرځي چې مینه او زغم په کرکه او بې حوصله توب بریالی کړي.

که د کرکټر له خصوصیاتو سره دا جمله لیکلې وي، احمد به د کیسې تر پایه زغم ولري، دی به په طبیعي توگه هرې ناخوالې ته په مینه ځواب وایي او د نورو کینې به په صبر او حوصله ځوابوي.

په دې توگه به په کرکټر کې ناخاپي او غير منطقي بدلون نه راځي، داسې به نه وي چې په پيل کې مينه ناک وي، خو څو پاڼې وروسته له دليله پرته په ظالم او کينه گرانسان بدل شي، دی به د ليکوال له غوښتنې سره سم په منطقي توگه خپل هدف ته ورسېږي او هيڅکله به داسې څه ونه کړي چې له مينې او حوصلې سره په ټکر کې وي.

له مرکزي کرکټر څخه پرته نورو کرکټرونو ته هم مخکې له مخکې د ډاډول خصوصياتو ټاکل ښه دي، که ليکوال د کيسې د ليکلو پر مهال کله کله ورته وگوري، د کرکټرونو له خويونو، خواصو او ان څېرو سره عادت پيدا کوي، هر حرکت به يې د دوی په واک کې وي او په پای کې به خيالي کرکټر نه بلکې يو واقعي انسان ورته ښکاري، داسې احساس به کوي لکه په ريښتيني توگه چې له دغو کسانو سره مخامخ شوی وي، هغوی پيژني، خبرې يې ورسره کړې وي او ډېر رازونه يې ورمالوم وي، ځکه ځينې لنډې کيسې څو مخه ليکل کيږي او د کيسو تر پايه به د کرکټر ټول خصوصيات د ليکوال په ذهن کې ناست وي.

د لنډې کيسې لپاره د کرکټرونو لنډ خصوصيات کافي دي، خو که ناول ليکو د هر کرکټر په اړه بايد مخکې له مخکې ډېر څه وليکل شي، ځينې ليکوالان د ناول لپاره د کرکټرونو ټول کردار، پېښې، ستونزې...مخکې له مخکې ليکي او څو مخه پرې ډکوي، که ساده ووايو، مخکې له مخکې په لنډه توگه د کرکټر کيسه او په ناول کې رولونه، ناکامي او بريالتوب د کاغذ پر مخ راوړي چې دپته ستوري لاین وايي.

د کرکټر په اړه بله مهمه خبره دا ده چې ليکوال بايد د کرکټرونو له روح او روان څخه خبر وي، د هغه خويونه ورمالوم وي او د دې په اړه مالومات ولري چې له څه سره مينه لري، څه وخت غوسه ورځي او په څه شي خوشاله کيږي.

بريالی ليکوال په کرکټر کښنه کې ډېر زيار باسي، دی کرکټر تر هغو په ذهن کې اړوي را اوړي چې له خيالي کرکټر څخه ژوندی موجود جوړ کړي، د هغه له ظاهري او باطني جوړښت سره اشنا شي او وروسته يې په داستان کې ولوبوي.

په بله مانا، لومړی کرکټر ژوندی کړه، له هغه سره خبرې وکړه، په خوی او عادت یې پوه شه او وروسته که بیا په کیسه کې ستاسې له خوښې سره سم لوبیدای شوی او ټاکلي رول ته منداسب وي، ځای ورکړئ.

موږ باید هڅه وکړو چې کیسې ته د اړتیا پر بنسټ کرکټرونه وټاکو، ځکه لنډه کیسه ډېرو کرکټرونو ته اړتیا نه لري، د اړتیا په اندازه د کرکټرونو ټاکل د دی لامل ګرځي چې کیسه په طبیعي توګه وغځیږي او له اضافه خبرو مخنیوی وشي.

موږ هره ورځ له ډېرو خلکو سره مخامخ کیږو، خو دوه کسه کټ مټ په یوه څېره او یو رنگه خویونو نه شو موندلی، په کرکټر جوړونه کې هم باید دې ټکي ته پام وکړو، زموږ هر کرکټر باید له بل یوه څخه بېل وي، بېله څېره ولري او عادتونه یې سره نږدې نه وي. دا کار په طبیعي توګه د کرکټرونو په جوړونه کې نوبت راولي او لوستونکی په خپل ذهن کې له مختلفو څېرو او خویونو سره مخامخ کیږي.

بله څېره دا چې د کرکټر لپاره هیڅوخت خیالي څېره او خیالي عادتونه مه ټاکئ، د بېلګې په توګه: د یوې کیسې کرکټر مو یو سوالګردی، فکر وکړئ، تاسو به په ژوند کې ډېر سوالګر لیدلي وي، له ډېرو سره به مو تر خپله وسه مرسته کړې وي او د ځینو تر مخ به ښویه تېر شوي یاست، خو په دغو ټولو کې به داسې سوالګر هم و چې د پنځو افغانیو پر ځای مو د شلو او یا هم د پنځوسو نوټ ورته نیولی وي، ولې؟

یا به د هغه ظاهري ځواکي څېرې او خیرن شلېدلې لباس در دولي یاست او یا به هم هماغه سوالګرد خواست په چل ښه پوهېده، په سوالګر کې به یو څه و چې ستا پام یې د ځان خواته وړاړولی و، که نه نو یا به ښویه ترې تېر شوی وي او یا به دې هم جېبونه په ماتو روپو پسې لټول.

کیسې ته هم همدغه سوالګر وټاکئ، هماغه خویونه، عادتونه او ځواکه څېره ورکړئ چې تاسې په واقعي ژوند کې ورسره مخامخ شوی یئ، که دې لوڅې پښې لیدلې وي، چپلکې مه ور په پښو کوه، مچان مه ترې شړه او د هغه لوڅو اوږو ته و اسکت مه ور اغونده. هماغسې کرکټر جوړ کړه لکه تا چې په واقعي ژوند کې لیدلې وي، ان که دې

د خواست پر مهال د هغه ترحم پاروونکي کلمات په یاد وي، ستا کرکتر هم باید هماغه توري په خوله راوړي.

دا یواځې یو مثال و، کله چې مور کرکتر جوړوو، جوړ شوی کرکتر باید د هغه چا په قالب کې واچوو، چې مور په واقعي ژوند کې لیدلی وي، خبرې مو ورسره کړې وي، خوی، عادت او خپره یې را مالومه وي، که داسې وکړو نو مور به په ریښتیني توګه د کرکتر روح ته ورننوتی یو او یو کامیابه کرکتر به مو انځور کړی وي.

اووه_ اته کاله مخکې مې د فرانسوي لیکوال ویکتور هوګو، (بینویان) ناول ولوست، مرکزي کرکتر یې ژان والټان نومیده، ژان والټان په پیل کې غل او مجرم و، خو وروسته یوې قوي پېښې د ده ژوند وړ بدل کړ، دی په یوه مهربانه انسان بدل شو، تل به یې هڅه کوله چې نورو ته ګټه ورسوي، خویا هم ټولني په سپکه سترګه ورته کتل او د (ژاور) په نوم د پولیسو د یوه افسر تر تعقیب لاندې و...

په دې کتاب کې د داستان مرکزي کرکتر (ژان والټان) دومره ژوندی انځور شوی چې د ده سختیو ته مې څو ځله اوبنکې تویې کړې، فکر مې نه کاوه چې دا به یو خیالي کرکتر وي، د ده هرې بریا ته به خوشاله وم او په هره ناکامی یې ځورېدل.

مثبت او منفي، دواړه کرکترونه باید دومره ژوندي وي چې د لوستونکي په زړه او دماغ کې ځای ونیسي، د مثبت کرکتر هره کامیابي باید د لوستونکي لپاره د هغه خپله کامیابي وي، د هغه په خوشالی خوشاله شي او د ستونزو پر مهال په زړه کې د حل لارې ورته ولټوي، خو د منفي کرکتر له جرم او جنایت څخه کرکه وکړي او د هغه ضد وي.

ما ډېرې داسې کیسې لوستې دي چې خان او ملک تر اندازې چاغ، خشن او بدشکله پکې معرفي شوي دي، علت یې دا دی چې ځینې لیکوالان د کرکترونو په جوړولو کې زحمت نه ګالي، د نورو کرکترونه را اخلي او څه چې یې د بل په کیسه کې لوستې وي، دی هم خپل کرکتر ته هماغه خپره ورکوي، حال دا چې ډېر خانان او ملکان شته چې جذابه خپره لري، له زړونو هم نرم او مهربانه دي.

ځکه نو د کرکټرونو څېرې، خویونه او عادتونه باید توپیر سره ولري، موږ باید په خپله کرکټر جوړ کړو، نه دا چې د نورو تیاره مړۍ راواخلو او داسې وښیو چې دا زموږ د خپل زحمت نتیجه ده.

بله مهمه موضوع د کرکټر بدلون دی، که غواړو چې یو کرکټر ته بدلون ورکړو، دا بدلون باید منطقي وي، داسې نه چې د لسو تنو قاتل، ناڅاپه له قوي دلیل پرته توبه وباسي او په یوه مهربان انسان بدل شي.

کیسه له کرکټره پرته نه لیکل کیږي، ځکه نو باید د کرکټرونو په جوړولو کې بېرته ونه کړو، زیار وباسو او کله چې ژوندي شول، په حرکت راغلل، او زموږ په ذهن کې یې ځای ونیو، وروسته په کیسه کې ځای ورکړو.

د کيسې ژبه

زما د لنډو کيسو لومړۍ ټولگه "سره سيلۍ" نوميرې دا کتاب اوۀ اته کاله مخکې چاپ شو، ځينو کسانو ولوست، را ياده يې کره چې کيسې يې بدې نه دي، هدف لري. تصويرونه هم په زړه پوري دي، خو په ځينو ټکو يې نه دي پوهېدلي.

هغه وخت مې دا خبره زړه ته نه لوبده، په ژبه کې مې کوم مشکل نه ليد، هره کرښه او هره کلمه واضح راته ښکارېده، خو وروسته مې پام شو، چې دوی په حقه ول، ما په کيسو کې ځينې داسې کلمات را اخیستي وو چې يواځې زه او د غزني د قره باغ ځينې اوسيدونکي پرې پوهېدل.

که موږ هر څومره زړه راکښونکې موضوع ولرو او د کيسې په ټولو اړخونو پوه يو، خو چې د ويلو چل يې نه وي را معلوم، نه به په خپله له کيسې څخه خوند واخلو او نه به هم لوستونکو ته په زړه پوري وي.

ځکه نو د کيسې ژبه ډېره مهمه ده.

۱_ د ژبې ساده والی:

يوه ملگري مې د يوې کيسې موضوع پيدا کړې وه، مخکې تر لیکلو يې راته وويله، په ويلو کې يې خوند پروت و، خو کله چې مې په مجله کې د همدې کيسې ليکلې بڼه ولوستله، دومره پيچلي کلمات يې پکې را اخیستي ول چې لوستلو يې د زړه زور غوښت.

تلفون مې ورته وکړ، دليل يې دا و چې ليکل بايد تر ويلو توپير ولري. ماته هغه د شپون صاحب خبره را په زړه شوه: "موږ نثر وايو، اورو يې، خو ليکلی يې نه شو."

ځينې ليکوالان چې څه ليکې، د ليکلو لپاره په پيچلو کلماتو او اصطلاحاتو پسې گرځي، کتابونه پسې گوري او له نورو څخه پوښتنې کوي. دوی په دې فکر کې دي چې مغلق او پيچلي کلمات کيسه او يا هم کومه بله ليکنه پياوړی کوي او په دې سره

پخپله ليکوال پوه او د ډېرې مطالعې خاوند ښکاري، خو پوښتنه داده چې مور د چاله پاره کيسه او يا هم کومه بله ليکنه لیکو؟ ايا هغوی په دا ډول پېچلو کلماتو پوهیږي؟ ايا د مغلقو تورو کارول هنر دی؟

زموږ په کلي کې يو سپين رېږی و، ده په ځوانۍ کې ماموريت درلود، ان د زړښت تر مهاله يې په ژبه ډېر داسې کلمات راوړل چې نورو ته به د پوهاوي وړ نه ول، وروسته د "مامور لغت پړان" په نوم مشهور شو، خوده به ويل: "دا خلک ملامت نه دي. مکتب يې نه دی ویلی."

که مور د خلکو لپاره ليکل کوو، ژبه موهم بايد د هغوی لپاره وي. هنر هم په ساده ژبه کې دی، او سني ادبيات ساده ژبه خوښوي، داسې ژبه چې له ساده والي سره سره د ليکوالۍ هنر هم پکې پروت وي، هنر په پېچلو لغاتو او اصطلاحاتو کې نه دی، هنر نور اړخونه لري چې ژبې ته خوند وربخښي او يو عمده لامل يې د ژبې ساده والی دی. د ژبې ساده والی دا مانا نه لري چې څه وايو، هغه ټول بايد د کاغذ پر مخ هم راوړو، بلکې هدف مو د جملو په بسته بندۍ او د لغاتو او اصطلاحاتو په کارولو کې دی. شايد زما دا خبره د ځينو لوستونکو خوښه نه شي، خو ډېر پښتانه د "ټولټاکنو" کلمه نه پيژني، دوی يې انتخابات بولي، د "ښونځی" "ټولگی" او "ښونکی" له کلماتو سره هم نا اشنا دي، د "مکتب" "صنف" او "معلم" په نومونو يې يادوي. مور بايد په هغه ژبه کيسه و لیکو چې خلک خبرې پرې کوي، ورباندې پوهیږي او ورته روښانه وي.

۲_ په لنډو فاصلو کې د يورنگه تورو او فعلونو کارول:

تېر کال مې د يوه ليکوال پر يوه کيسه باندې نظر څرگند کړ، د نقد يوه برخه د تورو او کلماتو د کارولو په اړه وه، غواړم چې د موضوع د لاروښانتيا لپاره د هماغه کيسې ځينې برخې را واخلم.

په لومړيو دوو پاراگرافونو کې دوه ځايه ليکل شوي وو: "قلم يې راواخيست ، کاغذ يې راواخيست "

په دومره لنډه فاصله کې دوه ځايه د " راواخيست " کلمه بڼه نه راځي ، که يو ځل " راواخيست " ليکو ، دوهم ځل بايد په يوه بل فعل پسې وگرځو ، مثلاً " کاغذ ته يې لاس کړ ."

بل ځای داسي ليکل شويدي " تر ليکلو کړنو لاندې يې هسې گډې وډې کړنې و ايستلې ، د کړنو تر څنگ يې يوه غټه سترگه انځور کړه... "

په لنډه فاصله کې درې ځايه د " کړنې " توری راغلی دی . دلته که يو ځای کړنه ليکو ، بل ځای ليکه بڼه راځي ، درېيم ټکي ته هيڅ اړتيا نه پيدا کيږي .

" د کړنو تر څنگ يې يوه غټه سترگه انځور کړه " که داسي وليکو (تر څنگ يې يوه غټه سترگه انځور کړه "هماغه مانا ورکوي . خپله د " څنگ " توری ، هماغه د " کړنې " تر څنگ رابښي .

بله جمله:

" کتابچه يې له نورو کتابونو سره په پلاستيکي پاکټ کې کېښوده او په هغه څوکۍ کې يې کېښوده چې خو شيبې مخکې نصير ناست و... "

دلته د لومړي " په پاکټ کې کېښوده " پر ځای " په پاکټ کې واچوله " بڼه راځي ، په دې توگه به مو په لنډه فاصله کې دوه ځايه د " کېښوده " کليمه نه وی کارولې . بل ځای ليکل شوي دي " يو ځل بيا د نصير سترگو ته ځيره شوه ، دومره ورته ځيره شوه... "

دلته که لومړی " وکتل " راشي ، له يورنگه والي څخه يې ژغوري .

بل ځای: " فريبا تر پښو لاندې ځمکې ته کتل ، تر ژبه لاندې يې وويل... "

دوه ځله د لاندې کليمه راغلي، "فرييا تر پښو لاندې ځمکې ته کتل" دلته د لاندې ټکي اضافه دي، که ساده وليکو "فرييا ځمکې ته کتل" هماغه مفهوم لري، که فرييا پر ځمکه پل ايښی وی، بيا څنگه تر پښو لاندې ځمکې ته گوري !!!
بله جمله: "ډېره ډېره مننه، د تابلو او کتابچې په خاطر ځانته مننه کوم."
که يو ځای مننه لیکو، بل ځای د مننې پر ځای کوم بل توری کارولی شو. "کورودان، ژوندی اوسې يا داسې نور".

بل ځای "فرييا يې لاس په لاس کې ونيو" که وليکو: "فرييا يې لاس ونيو" هماغه مانا او هماغه تصوير لري. ځکه نيول د لاس په واسطه تر سره کيږي.
بله جمله "د مريم ښکليو سترگو ته يې وکتل، هغې هم ورته وکتل... " که وليکو: "هغې هم سترگې ورواړولې" نو په لنډه فاصله کې به دوه ځايه د "وکتل" ټکي نه وي راغلي.

بل ځای "نور هم انځور ته نږدې شو، ښه ورته ځير شو"
داسې ليکلی شو "نور هم انځور ته نږدې شو، په ځير يې ورته وکتل" په دې توگه يو ځای د "شو" ټکي کمېدی شي.

په کيسه کې داسې ډېر يو رنگه توري وو چې په لنډو فاصلو کې سره راغلي دي، دا په مفهوم او مانا کې کوم بدلون نه راوړي، ټولو ته د پوهاوي وړ دي او د عادي لوستونکو دومره پام هم نه وراوړي، خو توري او کلمات د خښتو په څېر دي، که په يوه دېوال کې يوه خښته راوتلي وي او ياهم په خپل مناسب ځای نه وي اېښودل شوي، ټول دېوال بد ښکاري، ځکه نو په هره ليکنه کې د تورو او کلماتو ټاکل او مناسب ځای ته دقت په کار دی.

پښتو يوه غني ژبه ده، يوه شي ته ډېر کلمات لرو، په مختلفو نومونو يې يادولی شو، دا نومونه دومره گنگ هم نه دي، ټول پرې پوهېدای شي، نو ځکه جمله بندي او د کلماتو او فعلونو کارولو ته بايد پام وکړو.

که یو ځای لیکو " راته ویی کتل " بل ځای " سترگې یې راواړولې " ښه راځي، " مخ یې راواړاوه " هم همدا مانا ورکوي. په یوه کیسه کې مې ولوستل: " انځرگل ځوان و، د پلار یو زوی و او له رنگه ښایسته و. "

درې ځایه په لنډه فاصله کې د " و " ټکی راغلی دی. کیدای شي داسې یې ولیکو: انځرگل ځوان و، پلار یې همدا یو زوی درلود، له رنگه ښایسته ښکارېده. یا نورې جملې، خو شرط یې دا دی چې په لنډو فاصلو کې یو رنگه توري او فعلونه را نه ورو، ځکه د ژبې خوند ته زیان رسوي.

ڊيالوگ

ڊيالوگ د ڪرڪٽرونو خبرو ته وائي، يا به له خان سره غڙيري او يا هم له نورو سره. له ڊيالوگونو پرته هم ڪيسه ليڪل ڪيداي شي، خود خوند له اڙخه به ڪمزوري وي، حڪه ڊيالوگ ڪيسه ژوندي ڪوي، په حرڪت يي راولي او له يورنگه والي خخه يي ساتي.

د ڊيالوگ ليڪني په برخه ڪي بايد حيني ٽڪي په پام ڪي ونيسو. ۱_ جلات خان ڪلي ته راغي، تر غرمي يي ناروغان وڪتل، ماسپنين له ڪوره ووت، په پتي ڪي يي دهقان وليد، ورغي، له سلام وروسته پر پوله ورته ڪبناست، دهقان ته يي وڪتل، حڪه يي اڙوله، پر سپيره غاره يي مڙي خولي راماتي وي... جلات خان وويل:

_ ولي له نوي زراعتي ٽڪنالوڙي خخه استفاده نه ڪوي؟
دهقان پر خپل تندي لستوني تير ڪر، په خدا يي وويل:
_ ڊاڪٽر صاحب! نوي زراعتي ٽڪنالوڙي پيسو ته ضرورت لري، زمور اقتصاد ڊپر ڪمزوري دي. تراڪٽور او نور عصري زراعتي وسيل نه شو اڃا ستلاي.
دي ڊيالوگونو مو په ذهن ڪي ڪومي پوئنتي راولاڙي ڪري؟
بهرته به د ڊاڪٽر خبري ته راولاڙو:

_ ولي له نوي زراعتي ٽڪنالوڙي خخه استفاده نه ڪوي؟
جلات خان ڊاڪٽر دي، په بنار ڪي يي پوهنتون ويلي او ڊپر ڪم ڪلي ته راڃي. ده له خولي د ٽڪنالوڙي ٽڪي بد نه بنڪاري، له منطقي اڙخه هم ڪومه ستونزه نه لري، حڪه دي لوستي دي او په داسي محيط ڪي يي زده ڪره ڪري چي هلته يي د (ٽڪنالوڙي) په خبر نور ڊپر پيچلي ڪلمات او لغتونه اوريدلي او ده په ذهن ڪي ناست دي.
اوس به د دهقان خبره راولاڙو:

– ډاکټر صاحب! نوې زراعتي ټکنالوژي پيسو ته ضرورت لري، زموږ اقتصاد ډېر کمزوری دی. تراکتور او نور عصري زراعتي وسایل نه شو اخیستلای. دا ډيالوگ د مانا او گرامر له اړخه کومه ستونزه نه لري، خو زموږ ډېره برخه دهقانان نالوستي دي، ټول عمر يې د پټيو په اړولو او زراعتي کارونو کې تېرېږي، نه يې د ټکنالوژي نوم اوریدلی او نه يې هم په مانا پوهیږي. نو د يوه دهقان له خولې د دارنگه کلماتو راوتل له منطقي پلوه د باور وړ نه دي. که يولوستی کس له دهقان څخه وپوښتي:

– ولې له نوې زراعتي ټکنالوژي څخه استفاده نه کوي؟
د دهقان لومړی پوښتنه به دا وي؟
– څه؟

لوستی کس اړ دی چې د نوې زراعتي ټکنالوژي په اړه لنډ توضیحات ورکړي.
– يعنې، تراکتور، ټرېشر، د غنمو د ريپلو ماشينونه...
دهقان په ساده ژبه ځواب ورکوي:

– ډاکټر صيب! دا شيان پيسې غواړي، موږ د بيگانه نه لرو، ټريکټر او نور ماشينونه نه شو اخیستلای.

له دې مثال څخه هدف دا دی چې په کيسه کې بايد هر څوک له خپلې پوهې او ټولنيز موقف سره سم وغږوو. ان د دوی له ډيالوگونو څخه هم بايد د دوی سويه مالومه شي او خپل کرکټر داسي وغږوو چې خبرې او مالومات يې د دوی له پوهې او ټولنيز ژوند سره سم وي.

۲– په ډيالوگونو کې بايد د تکراري خبرو مخه ونيسو.
احمد:

– په کور کې څه خبرې وي؟
محمود:

— په کور کې کراره کراري وه.

دوهم ډيالوگ "په کور کې" د لومړي ډيالوگ تکرار دی.
ليکونکي:

— کراره کراري وه.

لوستونکی پوهیږي چې هدف "کور" دی، ځکه په لومړي ډيالوگ کې یاد شوی، نو له تکرار څخه یې باید ډډه وکړو.

۳— یو مثال:

احمد: څنگه! زموږ سیمه دې خوښه شوه؟
محمود: هو والله! سیبانو یې ډېر خوند راکو.

احمد: گرمي نه ده؟

محمود. یه!

فکرو کړئ! محمود به د کوم ځای وي؟

د کندهار د ځینو سیمو اوسیدونکي "منډي" د "سیبانو" په نوم پېژني او د "نه" پر ځای "یه" وایي.

دلته د دې یادونه ونه شوه چې محمود د کوم ځای اوسیدونکی دی، خو د هغه له لهجې څخه پوه شوو چې په کندهار پورې اړه لري.

په ډيالوگونو کې د هرې سیمې اوسیدونکي باید د هغوی په خپله ژبه وغږوو. دا کار کیسې ته خوند ور بخښي او د کیسې منطق پیاوړی کوي.

شاید پوښتنه پیدا شي چې ډېر کلمات او اصطلاحات عام فهمه نه دي، یواځې په یوې سیمې پورې اړه لري او ټول لوستونکي نه پری پوهیږي.

که موږ کومه مقاله، د مکتب کتابونه او یا هم تحقیقي رپورت لیکو، نو د سیمه ییزو کلماتو او اصطلاحاتو راوړل به مناسب نه وي، خو ادبې لیکنې داسې نه دي، ادبې

ليکنې هغه وخت خوندورې راځي چې نوي کلمات او اصطلاحات ولري، نويو سيمو ته مو ورولي او له نويو لهجو، تصويرونو او رواجونو سره مو اشنا کړي. خو شرط يې دا دی چې د نويو نومونو، کلماتو او اصطلاحاتو تر څنگ بايد په قوسونو کې د دغو کلماتو او اصطلاحاتو هغه نومونه هم وليکو چې د هرې سيمې لوستونکو ته د پوهاوي وړ وي.

۴: د شخړو او جدې موضوعاتو په بيانولو کې مقابل کس په طبيعي توگه زموږ په خبرو کې رالويږي، دی دومره صبر نه کوي چې زموږ خبرې خلاصې شي او دی د خبرو وار ونيسي. نو کله کله په کيسه کې د ډيالوگونو قطع کول او په خبرو کې د مقابل لورې وړلو بدل طبيعي ده او بايد په ډيالوگونو کې په پام کې ونیول شي. مثلاً:

احمد غواړي ښار ته لاړ شي، دی د کرابي موټر د مخې په سيټ کې ناست دی، محمود راځي او ورته وايي چې د مخې سيټ ده نيولی. محمود: وه وروړه، دا څادر نه وينې! دا مې ځکه د مخې په سيټ کې ايښی چې دا ځای زما دی.

احمد: ته تر اوسه چيرته وې، ما دا ځای تر تا مخکې نيولی، زه خو څه مفت نه ځم، کرايه ورکوم، د شا سیتونه خالي دي، څه با با خپل کار دې کوه! والله که مې د تا پلار له دې ځايه جگ کې....

په طبيعي توگه محمود د مقابل لورې اوږدې خبرې نه اوري، ځکه دی د احمد په لومړنۍ جدي خبره عکس العمل ښکاره کوي، لکچر ته يې نه پريږدي او د هغه په خبر ه کې وړلويږي.

محمود: وه وروړه، دا څادر نه وينې! دا مې ځکه د مخې په سيټ کې ايښی چې دا ځای زما دی.

احمد: د شا سیتونه خالي دي، ته کولی شې چې هلته کينې محمود: ولي! ته تر ما ښه ځوان يې!

احمد: ته تر اوسه چپرته وې، ما دا ځای تر تا مخکې نیولی

محمود: نو ته روند یې، څادر نه وینې!

احمد: زه خو څه مفت نه ځم، کرایه ورکوم...

محمود: په خبره نه پوهیږې!

احمد: واللہ که مې د تا پلار له دې ځایه جگ کې.

محمود: پلار ته مه تېرېره، اوس به مالومه شي چې سیت د چا دی.

خو کله کله د ضرورت له مخې یو څوک باید اوږدې خبرې وکړې. د بیلگې په توگه که

یو په خبره پوه سپین زبیری یا عالم نصیحت کوي او یا هم کوم استاد درس تشریح

کوي، له منطقي پلوه د هغوی په خبرو کې ور لوبدل طبیعي نه ده، خو دا ډيالوگ هم د

ماتولو لارې لري. دا ډول ډيالوگونه باید په یوه عمل مات شي.

لکه:

استاد وټوخل، د مېز پر سر ایښی گیلای یې ورپورته کړ، دوه درې غورپه اوبه یې تر

ستوني تیرې کړې او خپلې خبرې یې پسې وغځولې:

۵: ډيالوگونه باید لنډ وي، ځکه په عادي ژوند کې څوک اوږدې خبرې نه کوي، له بلې

خوا اوږده ډيالوگونه، لوستونکی ستړی کوي، طبیعي نه ښکاري، د کرکټر د پیل

جمله یې له یاده وځي او د کیسې خوند له مینځه وړي.

احمد: د ټکسي کرایه لري؟

محمود: خپل موټر اسره دی.

احمد: لاره خامه ده؟

احمد: هو! خو ټوله نه.

۶: هیڅکله د ډېرو کرکټرونو خبرې یو ځای مه راوړی، په دې مانا چې ډيالوگونه د

لیست په بڼه مه لیکي، ځکه دا کار له لوستونکو لاره ورکوي، دوی نه پوهیږي چې دا

خبره د کوم کرکټر له خولې را ووتله. خو که د مجبوریت له مخې په کیسه کې تر دوو

زیات کرکټرونه غږوو، باید څه وکړو؟

بېلگه:

په يوه كيسه کې څلور کرکټره لرو، دوی ټول پر پوله ناست دي او د وچکالي غم ورسره دی.

— ياره لکه چې سړکال وچکالي راغله.

— هو! د کاربزه اوبه هم کمې دي.

— څه به کوو! فصلونه وچ شول.

— مه وارخطاه کيږه. ما يې فکر کړی دی.

دا سمه ده چې دا ډيالوگونه هويي نه راځي، بلکې مخکې له مخکې ويل کيږي چې څوک سره ناست دي او د څه په اړه خبرې کوي، خو له دې سره سره، بيا هم له لوستونکي لاره ورکوي او په دې نه پوهيږي چې کومه خبره د کوم کرکټر ده. د دې ستونزې د هوارۍ يوه لاره داده چې کرکټرونه په خپلو خبرو کې د يو بل نومونه واخلي.

— ياره لکه چې سړکال وچکالي راغله.

— احمد رښتيا وايي، د کاربزه اوبه هم کمې دي.

— محموده! څه به کوو، فصلونه وچ شول!

— شريفه! مه وارخطا کيږه! ما يې فکر کړی.

که څه هم چې په هر ډيالوگ کې د نومونو يادول ښه نه راځي، خو بيا هم تر دې غوره ده چې د ډيالوگونو اوږد ليست ولرو او ويونکي مالوم نه وي. بله لاره:

د ډيالوگونو په مينځ کې د تصويرونو ورکول، کرکټرونه راپېژني.

— ياره لکه چې سړکال وچکالي راغله.

محمود وټوخل، سړيې وځوځاوه، ورو يې وويل:

— احمد رښتيا وايي، د کاربزه اوبه هم کمې دي.

شريف مخامخ ولاړې رشقي ته وکتل، ژپړه ورته واپسېده، محمود ته يې مخ ور واراوه:

- څه به کوو؟ فصلونه وچ شول .
- مه وارخطا کېږه، ما يې فکر کړی.
- او يا هم نورې لارې.

تصوير

بيا به د بېنوايان د ناول مثال راوړم. بېنوايان د فرانسوي ليکوال ويکتور هوگو مشهور ناول دی. کتاب او هـ_ اته سوه مخه لري. ما دوه ځله لوستی ، دواړه ځله مې خوند ترې اخيستی ، ورته خندلي مې دي، ژړولی يې يم او د اتلسمې پېړۍ فرانسه يې سترگوته راته درولې ده. خو کله مې چې له همدې ناول څخه جوړ شوی فلم وکوت، نه يې وژړولم، نه يې خندا راوسته او نه مې هم هغه خوند پکې وموند چې د کتاب له لوستلو مې اخيستی و.

د ناول او لنډې کيسې د لوستلو پر مهال هر څوک له خپل ديد او تصور سره سم تصوير جوړوي. خو فلم داسې نه دی. د فلم تصوير د فلم جوړوونکو له تصور سره سم جوړيږي. په بله مانا، د فلم تصوير د يوه يا څو محدودو کسانو د ذهن محصول دی. دوی له خپله ديدو ناول او يا هم لنډه کيسه تصويري کوي او د فلم په بڼه يې په نورو وينې. خو

لوستل داسي نه دي. لوستونکی له هرې جملې څخه خپل تصوير اخلي، د کرکټرونو څېره له خپل دیده جوړوي. دوی هغه تصویرونه په خپل ذهن کې ژوندي کوي، چې لیکوال اشاره ورته کړې وي.

د بېنویان د کتاب مرکزي کرکټر "ژان والټان" نومېږي. ژان والټان یو بېوزله انسان دی. بدرنگه څېره لري. په ځوانۍ کې یې له نانوايي څخه یوه ډوډۍ غلا کړې ده. پولیس یې نیسې او څلور کاله قید پرې څیږي، خود بند له مودې تر پوره کېدو مخکې تېستی. دوهم ځل نیول کیږي. قاضي د اتو کلونو بند ورته اوروي. په شپږم کال بیا له زندان څخه د تېنې هڅه کوي. داخل محکمه شل کاله قید ورته لیکي.

شل کاله بند، یوه وچه ډوډۍ.

له شل کلن بند وروسته یوه ښارگوټي ته ځي. ټولنه یې نه مني. غل ورته وایي، هرڅوک کرکه ورنه کوي. نه په مساپرخانه کې ځای ورته پیدا کیږي او نه هم څوک ډوډۍ ورکوي.

له ښاره وځي. شپه پرې راځي. باران په شدت اورې. یخني یې اخلي. د شپې د تېرولو لپاره د یوې غونډۍ په ډډه کې یوه غار ته ننوځي، خو شېبه وروسته د یوه سپي غرېدا اورې. د سپي غټه ککړۍ یې سترگو ته درېږي. سپي یې له هغه ځایه پسې اخلي. بله چاره نه لري. یوې کلیسا ته پناه وروړي. پادري (کشیش) مهربانه انسان وي، عزت یې کوي، ډوډۍ ورته ږدي او د خوب پر مهال تر ټولو نوې روجايي ورباندې اچوي. خو ژان والټان له کلیسا څخه هم غلا کوي. تېستی، د پولیسو شک پرې راځي، نیسې یې او د غلا په تور یې بېرته کلیسا ته راولي. خو پادري په حیرانۍ سره پولیسو ته وایي چې سړي غلا نه ده کړې، بلکې ده په خپله څلور نقره یي شمعدانونه مرسته ورسره کړې، چې ویې پلورې او له بېوزلۍ څخه خلاص شي.

ژان والټان ځنگله ته ځي. ژاړي او توبه وباسي. دی په یوه داسې انسان بدلېږي چې د ژوند تر پایه له نورو سره مرسته کوي.

د ناول د لوستلو پر مهال مې له ژان و الژان خڅه د يوه جسور، بېباکه، زړور، ارام او مهربان انسان تصوير واخيست. دى مې د کتاب د تصوير په مرسته، په خپل ذهن کې انځور کړ، خو کله چې مې فلم وکوت، ژان و الژان هغه څوک نه و چې تردې دمه مې په ذهن کې ناست و. څېره او ظاهري جوړښت يې زما د فکر خلاف وخت. دى له ونې ټيټ او کمزورى ښکارېده. نه يې هغه څېره درلوده او نه هم جسارت او بېباکي چې ما يې له کتاب څخه تصوير اخيستی و.

زه د فلم تر پايه له هغه سره ملگرى نه شوم. نه مې ورسره وژړل او نه هم مهربانه راته و اېسېد.

بېنويان هغه مهال ليکل شوى چې نه تلويزيون و او نه هم سينما. خو اوس يې هم خلک لولي. بيا بيا يې لولي او خوند ترې اخلي. دا ځکه چې د کتاب هره جمله په خپل ذهن کې سره اړوي، له خپله ديده ورته گوري او خپل تصوير ترې اخلي. د ښو کيسو او ناولونو جادو همدا دى چې تر اوسه لا په ميليونونو لوستونکي لري، هر کال په نړۍ کې په ميليونونو ټوکه ناولونه او د لنډو کيسو ټولگې چاپېږي، ښه بازار لري او خلک يې په مينه لولي.

په ناول او يا هم لنډه کيسه کې د نورو اړخونو تر څنگ، تصوير ضروري دى. په جملوکې بايد دومره زور وي چې د لوستونکي په ذهن کې حرکت پيدا کړي. هر څه ژوندي شي او د سترگو مخې ته يې ودروي.

که ليکنه خام او بېرنگه تصويرونه ولري، څه چې مو ليکلي، په لوستونکو يې نه شو لېدلې. کله چې مو ورباندې ونه لېدل، نه يې لولي. زړه يې نيسي، ليکلې کيسه يوې خوانته ږدې او دوهم ځل نه ورته گوري.

نو که غواړې چې کيسه مو لوستونکي ولري، د کيسه ليکنې د نورو اړخونو تر څنگ، تصوير ته هم ډېر پام وکړئ، خو کيسې او ناولونه څنگه تصويري کولای شو؟ زموږ د ډېرو کيسو تصويرونه تشرېحي بڼه لري. مثلاً، که په کيسه کې د يوې کوټې تصوير ورکړو، شايد داسې وليکو:

وږه کوټه وه. سپين ديوالونه يې لرل. پر غولي سره غالی. هواره وه. د کوټې په مينځ کې يو وړوکی مېز ترسترگو کېده. د مېز پر سر له اوبو ډک جگ او يو گيلاس ايښي ول. په مخامخ دېوال يو لوی ساعت راځوړند و. د ساعت تر څنگ کړکۍ بنسکارېده چې خړه پرده پرې ځوړنده وه. کړکۍ ته مخامخ پر يوه کټ يو سپری پروت و...

دې ته مې تصوير ويلای شو. حرکت نه لري، لوستونکی ژوندی تصوير نه شي ترې اخيستلای. دا بې حرکته تصوير په ذهن کې تر ډېره نه شي پاتې کيدای او لوستونکی د کيسې له لوستلو خوند نه اخلي.

په کوټه کې هر څه دي. ساعت، کړکۍ، پرده، غالی، مېز، له اوبو ډک جگ، گيلاس، کټ، انسان...

که په کيسه کې دا ټول د ضرورت له مخې راوړو او استفاده ترې وکړو، کيسه پخپله تصويري کوي.

د کوټې همدا تصوير له سره ورکوو او هر څه په حرکت راوړو.

د ساعت زنگ وشرنگېد، سپری سترگې رڼې کړې، وبنورېد، د کټ له سپرنگونو څخه غنجا پورته شوه. سپری کېناست، کړکۍ پله له ديوال سره ولگېده، باد په خړه پرده کې سره راټول شو. سپری د مېز له سره جگ وړ پورته کړ، گيلاس له رڼو اوبو ډک شو...

په دې مثال کې مو د کوټې او په کوټه کې د موجوده شيانو په اړه تشریح وړ نه کړه، هر څه مو په حرکت راوستل، غږ مو ورکړ او ژوندي مو کړل. دا مو ونه ويل چې د مېز پر سر جگ او گيلاس ايښی و. نه، سپری مو تېرې کړ، جگ او گيلاس ته په خپله ضرورت پيدا شو، په حرکت راغلل.

حرکت په خپله تصوير پيدا کوي، ژوندي تصوير. دې ته د ژوندي تصوير نوم ورکولای شو.

که غواړئ چې کيسه تصويري شي، په هر څه کې حرکت پيدا کړئ او هر څه ته د ضرورت په سترگه وگورئ. ان که غره ته حرکت نه شی ورکولای، د غره پر سر ورپېڅې

راتیتې کړې. له سپینو ورېځو د غره تورې څوکې راوباسئ، ورېځو ته حرکت ورکړئ، غر پخپله حرکت پیدا کوی او ژوندی ښکاري.

د تصویر په اړه بله خبره!

زموږ په ډېرو کیسو کې ښایسته نجلۍ تورې، غټې بادامي سترگې لري. پزه یې د قلم په څېر نری وي. وړه خوله لري او سپین مخ.

دا، له ښایست څخه زموږ خپل تصویر نه دی. د چا چې په لومړي ځل دې تشبیه او تصویر ته پام شوی، توره یې کړې. دا تصویر یې د خپل فکر په مرسته پیدا کړې او خپل کمال یې دی، خو ځیني نور لیکوالان همدا تصویر کاپي کوي، ځکه دوی د ښایست په اړه په لومړي ځل همدا تصویر لوستلی، پرته له دې چې فکر وکړي او خپل ذهن په کار واچوي، تیاره گوله یې پیدا کړې او بیا بیا په خپلو لیکنو کې همدا بادامي سترگې او د قلم په څېر نری پزه ترسیموي.

سمه ده چې تورې بادامي سترگې او نری پزه د ښایست تصویر دی، خو یواځې یو تصویر، نه دا چې د فورمول په سترگه ورته وگورو او د کیسې هره ښایسته نجلۍ همدا یو تصویر ولري.

ښایست تعریف نه لري. چا ته به توري بادامي سترگې خوند ورکوي، چاته هم شپې او بل ته څرې.

د ځینو په سترگو به سپینه څیره ښه لگيږي او نورو ته به غنم رنگی مخ خوند ورکوي. خو زموږ ځینو لیکوالانو چې په لومړي ځل په کومه کیسه کې بادامي سترگې او سپین مخ لیدلی، په ذهن کې یې حک شوی او د ښایست سمبول یې گڼلی، خو که یې په واقعي ژوند کې په کومه نجلۍ مینه راغلې وي، شاید نه تورې بادامي سترگې ولري او نه هم د قلم غوندې نری پزه.

انسانان مختلف دي، ذوقونه توپیر لري، هر څوک ښایست ته له خپله دیده گوري. له همدې امله باید له ښایست څخه خپل تصویر ولرو او که چیرې په کیسه کې د کومې

نجلی له بنایست څخه تصویر ورکولو، هغه تصویر باید ورکړو چې لیکوال یې په خپله له بنایست څخه لري.

په دې توګه به تصویر نوی شي او د کرکټرونو څیرې به مو له خپله دیده انځور کړې وي. کیسه به مو نوی رنگ او نوي تصویرونه ولري، تکرار به نه وي او زموږ د خپل ذهن محصول به بنکاري.

زموږ په ډېرو کیسو کې ظالم کرکټر بدرنگه څېره لري. خپته یې غټه وي او شونډې یې پلنې. برعکس د کیسې قهرمان مو بیا په بنایست کې یې جوړې، د مهربانه شخصیت څښتن او د دنیا ټوله بنکلا یې په وجود کې راټوله وي.

خو په واقعي ژوند کې ډېر داسې کسان شته چې په ظاهره بنکلی جوړښت لري، خو باطن یې له کرکې ډک وي.

زموږ زیاترو لیکوالانو چې په لومړي ځل په کومه کیسه کې ظالم انسان بدرنگه لیدلی، بنایست نه شي ورکولی، حال دا چې واقعي ژوند بل څه دی. ډېری بدرنگې څیرې مهربانه زړونه لري او ډېر بنایسته خلک په ظلم او جنایت کې د مثال په توګه یادېږي.

که واقعیتونه درک کړو او په لیکنه کې د خپل ذهن په مټ تصویرونه جوړ کړو، نو لیکلې کیسه به مو د نورو لیکوالانو له کیسو څخه توپیر ولري او خپل نوبت به مو وي.

ټول انسانان دوی سترګې لري، درېمه نه شو ورکولای، خو په یوه سترګه کې یې گل پیدا کولای شو. همدا گل نوی تصویر دی. که زموږ د یوه کرکټر له پزې څخه وپښته راوتلي وي او یا یې پرتندي د کالدانی داغ وي، نو څه خبره ده! ایا په واقعي ژوند کې دارنگه څېرې نه وینو؟

فکر وکړئ، سخته نه ده. انسانان رنگارنگ دي، بېلابېلې څېرې لري، هماغه څېرې تصویر کړئ چې تاسو یې په ورځني ژوند کې وینئ.

په پټي کې بايد د دهقان پر تندي د خولو څاڅکي وي، همدا څاڅکي له هغه چا سره ښه نه ښکاري چې په معتدله هوا کې سيوري ته ناست دی.

په ونه کې د مرغۍ ځاله ده. مرغۍ راځي، په خوله کې يې چينجی نيولی. په ځاله کې د مرغۍ بچي چوڼيږي، خوله ورته خلاصوي، مرغۍ دخپل بچي په خوله کې چينجی وراچوي.

دا تصوير دی، خو ژور تصوير نه شو ورته ويلى، په لوستونکي هغه څه نه وينو چې دوى ته نوى وي، شايد ډېرو لوستونکو په واقعي ژوند کې دا صحنه ليدلې وي چې مرغۍ څنگه خپل بچي مروي، خو دې ته به د ډېرو کسانو نه وي پام شوى چې د مرغۍ د بچي د خولې شاوخوا ژېړه پرده ښکاري وليکئ:

کله چې د مرغۍ بچي خوله پرانيسته، تر خولې يې راگرځېدلې ژېړه پرده ښکاره شوه. دا ډول باريکيو ته پام، د کيسې د تصويري کېدو لامل گرځي او په لوستونکو نوي او په زړه پورې تصويرونه ليدلى شو. داسې تصويرونه چې تر دې دمخه يې پام نه وي ورواوبنتی.

د گلاب د گل پاڼه به ډېرو ليدلې وي، خو کم کسان به دې ته متوجه شوې وي چې په پاڼه کې واړه واړه رگونو تېر دي، همدا واړه رگونه، نوى تصوير دی. يوبل مثال:

په لويوالي کې مې يوه مردکۍ وموندله، نوې وه، کله چې مې لمر ته پکې وکتل، دنيا مې پکې ولېده. احساس راوړلېد لکه په رڼو اوبو کې مې چې سترگه لوڅه کړې وي. وا مې روله، شين اسمان مې وليد، غرونه جوړ شول، لاندي شنه دښته ځلېدله...

په ورکتوب کې مې ډېرې مردکۍ په خاورو رغړولې وې، خو دې ټکي ته مې پام نه و شوى، هيڅکله مې لمر ته نه وې نيولې.

دا دنيا د مردکۍ غوندي ده، نوي تصويرونه پکې موندلى شو، خو يو څه پام غواړي.

تر دې دمه مو د کیسه لیکنې په ځینو اړخونو: "د کیسې د موضوع، هدف، نوم، د کیسې پیل، مینځ، پای، تلوسې، کرکټرونو، ژبې، دیالوګ او تصویر" په اړه خبرې وکړې. د دې لپاره چې یاد شوي موضوعات مو لاهم په ذهن کې ښه پاڅه شي، دا ټول به په یوه کیسه کې په عملي توګه وښیو.

انتخاب شوي کیسه مې دوه کاله مخکې لیکلې وه. دا کیسه شاید ځینې نیمګړتیاوې ولري، خو زموږ هدف دا دی چې د کیسه لیکنې په اړه وپوهیږو او د کیسې ځینې اړخونه د نمونې په توګه راواخلو. په ځینو هغو برخو به یې لنډې خبرې وکړو چې تر دې دمه پرې غږېدلي یو. په پای کې به ټوله کیسه په بشپړه توګه ولولو. لومړی به د کیسې د نوم په اړه وغږیږو.

جنایت

کیسه جنایت نومېږي، هوایي نوم مو نه دی ټاکلی، کله چې ټوله کیسه ولولې پوه به شئ چې په کیسې پورې تړلی نوم دی. بل دا چې نوم مخکې له مخکې د کیسې محتوا نه راسپړي، یواځې دومره پوهیدای شو چې په کیسه کې به یو جنایت پېښېږي، خو معلومه نه ده چې څنګه جنایت؟ ولي، د څه لپاره او چېرته؟ دا نوم په خپله د تجارتي اعلان غوندې دی. تلوسه لري او لوستونکی دې ته هڅوي چې کیسه ولولي او په موضوع پوه شي. خو په دې نوم کې یوه ستونزه شته. یو څه عمومي دی.

د کیسې پیل او تلوسه:

د کیسې لومړی برخه رااخلو:

دسهار په خره کې د پولیسو یو موټر لنډ راتاو شو، وښوېد او ودرېد. دروازې خلاصې شوې، عسکري بوټونه ترښنګرو واورو پټ کړل، ولاړو خلکو لار ورکړه او

عسکر تر يوه خوارلس کلن هلک راتا و شول. هلک يوه پوخ ديوال ته ولي لگولې وو،
سريې کين لور ته خورند و او پر تورو گارگوتي وينستوي يې نری پرخه پرته وه.
يو عسکر پر ملا کړوپ شو، د هلک پر سپينه غاړه يې گوتې کينسودې، خپلو ملگرو
ته يې وکتل او دوه درې ځله يې په منفي بڼه سر وځو ځاوه.
چوپه چوپتيا وه، ولاړو خلکو پنډ کوټونه اغوستي وو، څپرې يې نېولې بنکار بدلې
او له خولو څخه يې مړه تاوونه پورته کېدل.
يوه عسکر وپوښتل:

— څوک يې پيژني؟

د خلکو ځواب منفي و.

عسکر خپلو ملگرو ته اشاره وکړه، دوی ټوپکونه غاړو ته واچول، وچ کلک جسد يې
له واورې پورته کړ او د موټر په باډۍ کې يې تريال پرې وغورځاوه.
شېبه وروسته موټر پاڅه سرک ته وخت، خلک هم په خپلو کارونو پسې لاړل، خو په
واوره کې د يوچا د ناستې ځای، نږدې گڼ پلونه او د موټر لنډه راتا و شوې ليکه لا
بنکار بدلل.

* * *

دې څو کړنو مو په ذهن کې کومې پوښتنې راوگرځولې؟
هلک څوک و؟

ولې په ساړه ژمې کې د باندي پاتې شوی و؟

په رښتيا! يخنۍ وژلای و؟

کورنۍ يې درلوده؟

د سيمې خلکو ولې نه پېژاند؟

دلته يې څه کول؟

مور او پلار به يې څنگه پيدا کړې؟

هغوی ته به د مړه زوی په ليدو څه ډول احساس پيدا شي؟

او نورې پوښتنې.

لوستونکی غواړي چې د دغو پوښتنو ځوابونه تر لاسه کړي. دی هغه وخت پوهیدای شي چې کیسه تر پایه ولولي.

ددې هدف د تر لاسه کولو لپاره کیسه له داسې ځایه پیل کړئ، چې د لوستونکي په ذهن کې پوښتنې را ولاړې کړي.

دلته کیسه له وو نه وو څخه نه ده پیل شوې. دا نه دي ویل شوي چې څوارلس کاله مخکې همدې ماشوم نړۍ ته سترگي وغړولې. څنگه را لوی شو او څنگه تر څوارلس کلنۍ پورې را ورسېد. کیسه په یوه خواشینونکي تصویر پیل شوې ده. څوارلس کلن هلک مړ دی. لوستونکی په طبیعي توګه غواړي پدې پوه شي چې ولې؟ په بله مانا، هر هغه څه چې لوستونکي ته ټکان ورکوي، د هغه په ذهن کې پوښتنې را ولاړوي او له کشمکش سره یې مخامخ کوي، هغه د کیسې په پیل کې راوړل شوي دي.

همدې کشمکش او پوښتنو د کیسې لوستلو ته لاره هواره کړې ده. لوستونکی اړ دی چې د دې هلک د تېر ژوند په اړه مالومات تر لاسه کړي او د راتلونکي په اړه یې پوه شي. دی به ضرور کیسه لولي.

د کیسې مینځ او تلوسه:

کیسه اوږده ده، که په دې مثال کې ټوله کیسه را واخلو، له یوې خوا به اصلي موضوع (د کیسې مینځ او تلوسه) رانه پاتې شي، له بل لوري به په پای کې د ټولې کیسې لوستل بېخونده کړي، نو ځکه د کیسې په پیل پسې د کیسې د دوهمې برخې لټنه برخه د مثال په توګه راوړو:

د پولیسو څارنوال (ب) یوه دوسیه راپورته کړه، پانې یې واپوله، عدلي طب د هلک مړینه طبیعي ښودلې وه، لیکلي یې و چې د یخنی له لاسه مړ شوی دی، د جرم او

جنایت کومہ ننبہ بی نہ ده موندلې او د خپلوانو د نه پیدا کېدو په خاطر د بنار په عمومي هدیره کې خاورې پرې وارول شوې.

څارنوال ولاړ شو، دوسیه یې په الماری کې کېښوده، بېرته پرڅوکی کېناست، د مېز پر سر اېښې بټن یې تینګه کړه، له زنگ سره یو وچ، کلک سپری په وره کې ودرېد، به بېرته یې وویل:

صاحب!

څارنوال چای وغوښت، سپری په منډه له دفتره ووت. څارنوال د مېز له سره یوه بله دوسیه راپورته کړه، خو پانې یې وارولې، خو ډېر ژر یې بېرته پر مېز کېښوده، یو اوږد اړبمی یې وپست، خپله پکه ککړی یې وگړوله، ریموټ ته یې لاس کړ، د تلویزیون چاینلونه یې وارول، په یوه کې کارتون و، په بل کې څو مستو نجونو گډا کوله او دریم چاینل هم یو تود سیاسي بحث خپراوه. څارنوال بېرته دوهمه بټنه تینګه کړه، د تلویزیون پر پرده د نجونو گډا راغله.

دا وخت یې موبایل وشرنگېد، څارنوال د خپلې کورتې جیب ته لاس کړ، موبایل یې غوږته ونيو، ورو یې وویل:

—مهرباني وکړئ، څارنوال (ب)

له مقابل لوري لېزنده غږ واورېدل شو:

—یوه مهمه خبره درته لرم.

—امر کوئ.

—یوه اوونۍ مخکې سینما ته نږدې یولیسو یو مری وموند.

څارنوال په بېرته وویل:

—هو! یو هلک یخنی وژلای و.

په تېلفون کې توخی واورېدل شو، وروسته مقابل لوري وویل:

—په ظاهره یخنی وواژه، خو ترشایې یو لوی جنایت پټ دی.

څارنوال په بېرته وپوښتل:

تاسو څوڪ ياست؟ له كوم ڇايه خبرې كوي؟

تليفون قطع شو.

دا برخه نوره هم پسي غزیدلې ده، خو فکر كوم چې د بحث لپاره به همدومره بس وي. دوهمه صحنه د يوه څارنوال له ورځني عادي ژونده پيل شوېده. څارنوال په دفتر کې دی. دوسيه را اخلي، په بې تفاوتی سره د عدلي طب له خوا د هلك د مړيني رپوټ لولي او دوسيه په سره سينه بېرته په الماری کې رډي. خو د لوستونكي د پوښتنو ځوابونه لا پاتې دي. دی غواړي چې پوښتنې يې ځواب شي، ځکه اړ دی چې د کيسې لوستلو ته دوام ورکړي.

ناڅاپه څارنوال ته تليفون راځي. دا تليفون هم څارنوال او هم په خپله لوستونكي ته ټکان ورکوي. دوی له مقابل لوري څخه هغه څه اوري چې تر دې دمه يې په اړه فکر نه وکړی.

که څه هم مقابل لوري يوه خبره روښانه کړه. هغه دا چې د هلك د مړينې علت به څه و. خو پوښتنه دا ده، چې هغه كوم جنايت دی چې هلك يې له امله شپه په اوږو کې تېره کړې؟

دلته تلوسه نوره هم پياوړې شوه. که لوستونكي د خپلې يوې پوښتنې ځواب وموند او په دې پوه شو چې د ماشوم د مړينې علت بل څه دی، خو په مقابل کې همدې ځواب، د هغه په ذهن کې نورې پوښتنې راولاړې کړې.

دا كوم جنايت دی؟

د چالخوا او څنگه تر سره شوی؟

د جنايت يې له دې سره څه چې ماشوم له اوږو ډکه سره شپه کې پاتې شي.

او نورې پوښتنې.

په بله مانا! په تلوسه کې تلوسه رامینځته شوه. په دې توگه لوستونکی تر پخوا ډېر د کيسې له لوستلو سره زړه تړي، د هغه يوه پوښتنه ځوابيږي خو ځای يې ځونوي پوښتنې نيسي. دی اړ دی چې کيسه تر پايه ولولي.

د کيسې مينځ نورې پوښتنې هم پيدا کوي چې د ټولې کيسې په لوستلو کې به روښانه شي.

د کيسې پای

څارنوال (ب) په خشکه وويل:

— اقرار وکړه، تا هغه هلک ته لاس وراچولی و.

هوټلي سړي لارې توکړې، څارنوال ته يې وکتل، شونډې يې و خوځېدې:

— نه، ما هيڅ نه دي کړي.

څارنوال ترگرين ونيو، ورو يې وويل:

— تا زه نه يم پېژندلای، ما د ډېرو مجرمينو ژبه خلاصه کړې ده، ته به اقرار کوي، ضرور.

هوټلي څه ونه ويل. څارنوال ولاړ شو، د بند په سره او نمجنه کوټه کې يې څو گامه

واخيستل، ودرېد، سړي ته يې وکتل او په کاور يې وويل:

— ته د بخښلو نه يې، تا جرم کړی، يو نه بخښونکی جرم، ته د لوند سپي غونډې د

کرکې وړ يې، پوهېږې، ته به پانسي شي.

هوټلي ولړزېد. سره ساه يې واخيسته، ورو يې ويل:

— راځه، يو جوړ جاري سره وکړو.

څارنوال په حيرانۍ ورته وکتل.

د هوټلي شونډې و خوځېدې:

— زه يې پانسي، ته به کومه گټه وکړي؟

څارنوال وويل:

— د مقصد خبره کوه!

— گوره، د هلک دوسيه تړل شوې ده، ټول په دې قانع دي چې هغه يخنۍ وژلی، ته دوه

لکه او غانۍ واخله او ما خوشی که.

د څارنوال سترگې رډې راوختې، تپت شو، هوټلي يې تر گرین ونيو، په خشکه يې وويل:

—ته ماته رشوت راكوي؟

هوټلي وارخطا شو.

څارنوال يوه شېبه غلې و، بيا يې شاوخوا وکتل، د بند د کوټې وروپوري و، وروسته يې هوټلي ته مخ ورواړاوه، دهغه غوږ ته يې خوله ورنږدې کړه، ورو يې وويل:

—زه دومره احمق نه يم، پنځه لکه.

د كيسې پای گنگ نه و. که يو څه گنگ هم درته مالوم شوی وي علت يې دا دی چې تر دې دمه مو ټوله كيسه نه ده لوستې او په دې نه پوهيږو چې كيسه څنگه تر دې ځايه راوړسېده.

د كيسې په پای کې خبره خلاصه شوه. د لوستونکې ټولې پوښتنې ځواب شوې، نه غوټه پاتې شوه، او نه هم تلوسه. خوله دې سره سره به دا كيسه د لوستونکي په ذهن کې تر ډېره پاتې شي، شايد فکر وکړي چې وروسته به څه کيږي؟ ايا هوټلي به څارنوال ته پنځه لکه افغانۍ ورکړي که نه؟ د څارنوال او هوټلي راتلونکې به څه وي او...

بله دا چې كيسه د لوستونکي د تصور پر خلاف پای ته رسېدلې ده. موږ په پاتې خبرو پسې نه گرځو، ځکه پاتې خبرې د كيسې په هدف پورې نه دي تړلې.

د كيسې هدف:

مخکې تر دې چې كيسه وليکم، په ذهن کې مې يواځې د كيسې هدف پوخ کړ: د دې كيسې له ليکلو څخه مې هدف دا دی څو لوستونکي وپوهيږي چې ولي په ځينو بې سرپرسته هلکانو جنسي تيري کيږي او په دې برخه کې ولي قضايې ادارې عدالت نه شي پر ځای کولی.

جنایت یوه پولیسی اوږده کیسه ده. خو ما د کیسې د لیکلو پر مهال هڅه کوله چې په هره کړنښه کې یواځې یو هدف تعقیب کړم او بلې خواته لاړ نه شم.

ډیالوگ !

د کیسې یوه برخه:

څارنوال ژر د مېز پر سر ایښې گوشکې ورپورته کړه، یوه لنډه نومره یې ووهله، ویې ویل:

— زما دفتر ته راشئ !

لنډه شېبه وروسته په دفتر کې یو په ونه لوړ سړی ولاړ و، څارنوال دوه_ درې ځله د خپل موبایل سکرین ته وکتل، په کاغذ یې یوه نومره ولیکله، کاغذ یې ولاړ سړي ته ونيو، ویې ویل:

— غواړم پوه شم چې د تلیفون دا نومره د چا ده، له مخابراتو پوښتنه وکړئ، ژر !
سړي کاغذ ورواخیست، په بېړه له دفتره ووت او تر غرمې ورک و. کله چې بېرته دفتر ته راغی څارنوال (ب) ډوډی خوړله. څارنوال سړي ته د کپناستلو بلنه ورکړه، وروسته یې په ډکه خوله وویل:

— څه درک دې ولگاوه !!!

سړي ځواب ورکړ:

— هو صاحب ! تلیفون له یوې پي سي او څخه شوی و، تیلیفونچي ویل چې د نهو بجو په شاوخوا کې درې تنه دوکان ته ورغلي وو، لومړی یوه پېغله وه چې پوره لس دقیقې یې خبرې کړي، بیا یو ځوان په خارج کې له چا سره غږېدلې و او وروسته له هغه یوه بوډا ته وار ور رسېدلې و.

څارنوال له مستو ډکه کاشوغه ورپورته کړه، سړي ور وکتل، د برېتونو لاندني تور ویښته یې په مستو سپین وو، څارنوال وویل:

— د بوډا په اړه یې نور څه مالومات درلود؟

صاحب! ويې ويل چې دورحې لسگونه تنه ورځي، دی د هر يوه څېره ذهن ته نه شي سپارلی، خو دومره يې په زړه و چې بوډا کڅورنۍ سترگې درلودې، پوزه يې غټه وه او کله چې يې د تيليفون پيسې ورته اخيستلې، نو تيليفونچي د کباب بوی احساس کړی و.

څارنوال وويل:

پيدا به يې کړو؟

صاحب! گرانه خبره ده، دا ښاردی، دلته په لسگونه زره انسانان ژوند کوي.

څارنوال يوه شېبه غلی و، وروسته يې د مېز پر سر لوېدلې يوه يوه ورېچه ورتوله کړه، په غاب کې يې واچوله او ويې ويل:

رېښتيا وايې، موندل يې گران کار دی، بايد صبر وکړم، شايد بيا تلفون وکړي، ته تلی شي.

دلته دوه کرکټره لرو. څارنوال او د څارنوال ترلاس لاندې يو مامور. خو په کيسه کې دا يادونه نه ده شوې چې څارنوال تر مامور لوړ موقف لري، بلکې لوستونکی د څارنوال له هماغه لومړي ډيالوگ څخه پوهيږي چې څارنوال لوړه کاري رتبه لري او دوهم تن بايد دده او امر ومني.

زما دفتر ته راشئ!

ياد څارنوال دا خبره:

غواړم پوه شم چې د تيليفون دا نومره د چا ده، له مخابراتو پوښتنه وکړئ، ژر!

بله دا چې که څوک دولتي او يا هم ځينو غير دولتي دفترونو ته تللي وي، نو د صاحب ټکی به يې ډېر اورېدلی وي. دلته مامور د هرې خبرې په سر کې د (صاحب) ټکی کاروي.

هو صاحب! تيليفون له يوې پي سي او څخه شوی و، تيليفونچي ويل چې د نهو بجو په شاوخوا کې درې تنه دوکان ته ورغلي وو، لومړۍ يوه پېغله وه چې پوره لس دقيقې

بي خبري ڪري، بيا يو ڄوان په خارج ڪي له چا سره غريدي لي و او وروسته له هغه يوه بوڊا ته وارور رسيدلي و.

له دي ڊيالوگونو څخه مو هدف دادی چي په کيسه کي دواړه (څارنوال او مامور) له خپل اجتماعي موقف سره سم غريدي لي دي. (البته زمور په ټولنه کي همدا سي ده.) بل دا چي له ځينو ڊيالوگونو څخه تصوير هم اخیستلای شو:

صاحب! ويي ويل چي دورځي لسگونه تنه ورځي، دی د هر يوه څپره ذهن ته نشي سپارلي، خو دومره بي په زړه و و چي بوڊا کڅورني سترگي درلودې، پوزه بي غټه وه او کله چي بي د تيليفون پيسې ورنه اخیستلې، نو تيليفونچي د کباب بوی احساس ڪري و.

څارنوال او مامور دواړه لوستي خلک دي، دي ته ضرورت نه پېښيري چي د يوبل د خبرو په پوهېدو کي ستونزه ولري. که مامور د پي سي او نوم اخیستی، له منطقي پلوه څارنوال پرې پوهيدلي، خو که د څارنوال په ځای کوم بزگر وای، نو شايد پوښتنه ورته پيدا شوې وای چي (پي سي او) يعني څه؟ پرله پسي ڊيالوگونه هم لوستونکی سترې کوي. له همدې امله په خبرو کي وقفه راوستل ضروري دی او خبري طبيعي ښکاري:

څارنوال وويل:

—د بوڊا په اړه بي نور څه مالومات درلود؟

صاحب! ويي ويل چي دورځي لسگونه تنه ورځي، دی د هر يوه څپره ذهن ته نه شي سپارلي، خو دومره بي په زړه و و چي بوڊا کڅورني سترگي درلودې، پوزه بي غټه وه او کله چي بي د تيليفون پيسې ورنه اخیستلې، نو تيليفونچي د کباب بوی احساس ڪري و.

څارنوال وويل:

—پيدا به بي ڪړو؟

صاحب! گرانه خبره ده، دا بنار دی، دلته په لسگونه زره انسانان ژوند کوي.

څارنوال يوه شېبه غلی و، وروسته يې د مېز پر سر لوېدلې يوه يوه وربجه ورتوله کړه، په غاب کې يې واچوله او ويې ويل:

رښتيا وايې، موندل يې گران کار دی، بايد صبر وکړم، شايد بيا تلفون وکړي، ته تلې شې.

که څارنوال وريجې نه وای ورتولې کړې او په غاب کې يې نه وای اچولې، او دې ته اشاره نه وای شوې چې دا خبره د چا ده؟ پنځه پرله پسې ډيالوگونه راتلل:

— د بودا په اړه يې نور څه مالومات درلود؟

صاحب! ويې ويل چې دورځې لسگونه تنه ورځې، دی د هر يوه خيره ذهن ته نه شي سپارلی، خودومره يې په زړه و چې بودا کڅورنې سترگې درلودې، پوزه يې غټه وه او کله چې يې د تيليفون پيسې ورنه اخيستلې، نو تيليفونچي د کباب بوی احساس کړی و.

— پيدا به يې کړو؟

صاحب! گرانه خبره ده، دا بنار دی، دلته په لسگونه زره انسانان ژوند کوي.

رښتيا وايې، موندل يې گران کار دی، بايد صبر وکړم، شايد بيا تلفون وکړي، ته تلې شې.

پرله پسې ډيالوگونه ستړي کوونکي دي، ډېر وخت له لوستونکي لاره ورکوي چې دا د کوم کرکټر خبره ده؟ دا ستونزه هغه وخت ډېره پيدا کېږي چې تر دوو ډېر کرکټرونه ولرو. دلته مو د يوه عمل پواسطه وقفه راوسته، هغه دا چې څارنوال وريجې ټولې کړې، په غاب کې يې واچولې او له هغه وروسته يې بله پوښتنه وکړه. د ډيالوگونو تر مينځ دا ډول وقفې هم کيسه تصويري کوي اد هم د اوږدو خبرو مخه نيسي.

بله خبره دا چې په ډيالوگونو کې تکراري کلمات نشته هر ډيالوگ راتلونکي ډيالوگ ته لاره هواروي. که ساده ووايو! هر ډيالوگ د زینې د يوې پلې مثال لري. زينه سره تړلې وي.

د ډيالوگ په برخه کې مو ولوستل چې ډيالوگونه بايد لنډ وي، خو دلته مامور اوږدې خبرې کړي. دا طبيعي ده، ځکه څارنوال له هغه څخه تشریح غوښتې او مامور مجبور دی چې تشریحې خبرې وکړي. خو بیا هم تشریح اوږده نه ده راغلې. کله کله د مجبوریت له مخې اوږدو خبرو ته هم ضرورت پیدا کېږي. (په دې اړه د ډيالوگ په برخه کې خبرې شوي)

تصویر:

د کیسې د پیل لنډه برخه:

دسهار په خره کې د پولیسو موټر لنډ راتاو شو، وښوېد او ودرېد. دروازې خلاصې شوې، عسکري بوټونه تر ښنگرو او ورو پټ کړل، ولاړو خلکو لار ورکړه او عسکر تر یوه څوارلس کلن هلک راتاو شول. هلک یوه پوخ دیوال ته ولي لگولې وو، سر یې کین لور ته ځوړند و او پر تورو گارگوتي وینستو یې نری پرځه پرته وه. ټولې جملې حرکت لري. ان بوټونه هم په حرکت راغلي. اووړې هم حرکت پیدا کړې. د هلک په تورو گارگوتي وینستو پرته پرځي ته هم پام شوی.

بل تصویر:

شېبه وروسته موټر پاڅه سرک ته وخوت، خلک هم په خپلو کارونو پسې لاړل، خو په اووره کې د یوچا د ناستې ځای، نږدې گڼ پلونه او د موټر لنډه راتاو شوې لیکه لا ښکارېدل. که یواځې همدا یوه جمله هم ولولو، دا تصویر ترې اخیستی شو چې مخکې څه تېر شوي دي. بل تصویر

څارنوال (ب) لس کمې اټه بجې په پارک کې و، له خولې څخه يې سپين تاوونه پورته کېدل او لاسونه يې د اوږده تور بالا پوښ په جېبونو کې پټ کړي وو.

دلته دا يادونه نه ده شوې چې يځني ده. خو د څارنوال (ب) له خولې څخه سپين تاوونه راوتل او لاسونه د بالا پوښ په جېب کې پټول په خپله د يځني نښې گڼل کيږي. بل تصوير:

شېبه وروسته په پارک کې هيڅوک نه و، د ونې پر يوه لوڅ بناخ يو کارغه ښکارېده او د سپينو واورو پر سرڅو وچې پانې باد رغړولې.

کيسه ليکنه ډېر اړخونه لري. يواځې په څو ټکو کې نه خلاصه کيږي، که ژوند و په نورو برخو به يې بل وخت خبرې وکړو.

په پای کې مو د دوو کيسو لوستلو ته رابولم. لومړی همدا د (جنایت) په نوم بشپړه کيسه ده چې ځينې برخې مو د بحث له پاره ترې را واخيستې او خبرې مو پرې وکړې. بله کيسه (بدمرغي) نومېږي چې د (جنایت) له کيسې وروسته به يې ولولئ. د (بدمرغي) په نوم کيسه مې ځکه راوړه چې تاسوله خپل ديده ورته وگورئ. هغه څه پکې ومومئ چې تر اوسه مو خبرې پرې وکړې. په دې فکر وکړئ چې کومې برخې يې ښې دي، کومې برخې يې ستونزې لري او کوم ټکي بايد په پام کې نيول شوي وای چې ستونزې حل او کيسه لاس ته شوې وای.

دوهمه کيسه ستاسو د نقد لپاره ده. چان او ټوک، ټوک يې کړئ. هغه ټکي ترې راوباسی چې تردې دمه پرې غږيدلي يو.

دا تمرين به مو په عملي توگه ځينو ټکو ته متوجه کړي. خو لومړی به د جنایت کيسه ولولو.

جنایت

دسہار پہ خرہ کپ د پولیسو یو موٹر لنڈ راتاو شو، ونبوہد او ودرہد۔ دروازہ خلاصہ شوہ، عسکری بوٹونہ تر بننگرو واورو پتہ کرل، ولاہو خلکو لار ورکرہ او عسکر تر یوہ خوارلس کلن ہلک راتاو شول۔ ہلک یوہ پوخ دیوال تہ ولی لگولہ وو، سرہی کین لور تہ خورند و او پر تور و گارگوتی وینستوہی نری۔ پر خہ پرتہ وہ۔ یو عسکر پر ملا کرپ شو، د ہلک پر سپینہ غارہ ہہ گوتہ کپنودہی، خپلو ملگرو تہ ہہ وکتل او دوہ درہ خلہ ہہ پہ منفی بنہ سر و خو خا وہ۔ چوپہ چوپتیا وہ، ولاہو خلکو پنڈ کوٹونہ اغوستی وو، خہرہ ہہ نیولہ بنکار ہدلہ او لہ خولو خخہ ہہ مہ تا وونہ پور تہ کپدل۔

یوہ عسکر و پونستل:

—خوک ہہ پیژنی؟

د خلکو خواب منفی و۔

عسکر خپلو ملگرو تہ اشارہ وکرہ، دوی توپکونہ غارو تہ واجول، وچ کلک جسد ہہ لہ واورہ پور تہ کر او د موٹر پہ ہادی کپ ہہ ترپال پرہ وغور اوہ۔ شبہہ وروستہ موٹر پاخہ سرک تہ وخت، خلک ہم پہ خپلو کارونو پسہ لاپل، خو پہ واورہ کپ د یوچا د ناستہ خای، نردہ گن پلونہ او د موٹر لنڈہ راتاو شوہ لیکہ لا بنکار ہدلہ۔

د پولیسو خارنوال (ب) یوہ دوسیہ راپور تہ کرہ، پانہ ہہ وارولہ، عدلی طب د ہلک مہینہ طبیعی بنودلہ وہ، لیکلی ہہ وو چہ د یخنہ لہ لاسہ مہ شوی دی، د جرم او

جنایت کومہ ننبہ بی نہ ده موندلې او د خپلوانو د نه پیدا کېدو په خاطر د بنار په عمومي هدیره کې خاورې پرې وارول شوې.

څارنوال ولاړ شو، دوسیه یې په الماری کېښوده، بېرته پرڅوکی کېناست، د میز پر سر اېښې بټن یې ټینګه کړه، له زنگ سره یو وچ، کلک سپری په وره کې ودرېد، به بېرته یې وویل:

صاحب!

څارنوال چای وغوښت، سپری په منډه له دفتره ووت. څارنوال د میز له سره یوه بله دوسیه ورپورته کړه، خو پانې یې وارولې، خو ډېر ژر یې بېرته پر میز کېښوده، یو اوږد اړبمی یې ویست، خپله پکه ککړی یې وگړوله، ریموټ ته یې لاس کړ، د تلویزیون چاینلونه یې وارول، په یوه کې کارتون و، په بل کې څو مستو نجونو گډا کوله او درېیم چاینل هم یو تود سیاسي بحث خپراوه. څارنوال بېرته دوهمه بټنه ټینګه کړه او د تلویزیون پر پرده د نجونو گډا راغله.

دا وخت یې موبایل وشرنگېد، څارنوال د خپلې کورتې جیب ته لاس کړ، موبایل یې غوږ ته ونيو، ورو یې وویل:

—مهرباني وکړئ، څارنوال (ب)

له مقابل لوري لپزاندې غږ واورېدل شو:

—یوه مهمه خبره درته لرم.

—امر کوئ.

—یوه اوونۍ مخکې سینما ته نږدې یولیسو یو مری وموند.

څارنوال په بېرته وویل:

—هو! یو هلک یخنی وژلی و.

په تلفون کې توخی واورېدل شو، وروسته مقابل لوري وویل:

—په ظاهره یخنی وواژه، خو تر شا یې یو لوی جنایت پټ دی.

څارنوال په بېرته وپوښتل:

— تاسو څوک ياست؟ له کوم ځايه خبرې کوي؟

تليفون قطع شو.

څارنوال ژرد مېز پر سرابنسې گوشکۍ ورپورته کړه، يوه لنډه نومره يې ووهله، ويې ويل:

— زما دفتر ته راشئ!

لنډه شېبه وروسته په دفتر کې يو په ونه لوړ سپړي ولاړ و، څارنوال دوه درې ځله د خپل مېايل سکرين ته وکتل، په کاغذ يې يوه نومره وليکله، کاغذ يې ولاړ سپړي ته ونيو، ويې ويل:

— غواړم پوه شم چې د تليفون دا نومره د چا ده، له مخابراتو پوښتنه وکړئ، ژر!
سپړي کاغذ ورو واخيست، په بېړه له دفتره ووت او تر غرمې ورک و. کله چې بېرته دفتر ته راغی څارنوال (ب) ډوډۍ خوړله. څارنوال سپړي ته د کېناستو بلنه ورکړه، وروسته يې په ډکه خوله وويل:

— څه درک دي ولگاوه؟

سپړي ځواب ورکړ:

— هو صاحب! تليفون له يوې بې سي او څخه شوی و، تيليفونچي ويل چې د نهو بجو په شاوخوا کې درې تنه دوکان ته ورغلي وو، لومړی يوه پېغله وه چې پوره لس دقيقې يې خبرې کړي، بيا يو ځوان په خارج کې له چا سره غږېدلی و او وروسته له هغه يوه بوډا ته وار وررسيدلی و.

څارنوال له مستو ډکه کاشوغه ورپورته کړه، سپړي ور وکتل، د برېتونو لاندني تور ويښته يې په مستو سپين وو، څارنوال وويل:

— د بوډا په اړه يې نور څه مالومات درلودل؟

— صاحب! ويې ويل چې دوړځي لسگونه تنه ورځي، دی د هر يوه څېره ذهن ته نه شي سپارلی، خو دومره يې په زړه وو چې بوډا کڅوړنې سترگې درلودې، پوزه يې غټه وه

او کله چې بيې د تليفون پيسې ورنه اخيستلې، نو تيليفونچي د کباب بوی احساس کړی و.

څارنوال وويل:

— پيدا به يې کړو؟

— صاحب! گرانه خبره ده، دا بناړ دی، دلته په لسگونو زره انسانان ژوند کوي.

څارنوال يوه شېبه غلی و، وروسته يې د مېز پر سر لوېدلې يوه يوه وربجه ورتوله کړه، په غاب کې يې واچوله، ويې ويل:

— رښتيا وايې، موندل يې گران کار دی، بايد صبر وکړم، شايد بيا تليفون وکړي، ته تلې شې!

د څارنوال وړاندوينه سمه وخته، ماسپښين يې موبايل وشرنگيد، مقابل لوري وويل:

— زما خبره موزره ته ولوېده؟

څارنوال وويل:

— خو موږ ثبوت غواړو.

— کيسه اوږده ده، په تليفون کې نه ويل کيږي.

— نو چېرته سره ووينو؟

مقابل لوری يوه شېبه غلی و، په تليفون کې يواځې د موټرو هارنونه اورېدل کيدل، وروسته يې وويل:

— خو په يوه شرط!

— څه؟

— زه غريب سړی يم، ماته به کوم جنجال نه پيدا کوي.

— سمه ده، ژمنه کوم.

مقابل لوري وتوخل، بيا يې وويل:

بناړوالی ته نږدې يو کوچینی پارک دی، سباسهار نهه بجې هلته راشی، په دې واورو کې پارک تش وي، ما په اسانۍ سره موندلی شئ.

تلیفون قطع شو.

څارنوال فکر یوووړ، بیا یې د اطمینان لپاره عدلي طب ته تلیفون وکړ، هغوی خپل استول شوی رپوت سم وگاڼه، ویې ویل چې په څېړنه کې کومه تېروتنه نده شوې، د هلک مرگ طبیعي دی او کوم جنایي اړخ نه لري.

څارنوال (ب) لس کمې اته بجې په پارک کې و، له خولې څخه یې سپین تاوونه پورته کېدل او لاسونه یې د اوږده تور بلاپوښ په جیبونو کې پټ کړي وو. په کوچني پارک کې څوک نه ښکارېدل، د هسکو ونو تور، نري او اوږده سیوري پر سپینو واورو پراته وو او تر پارک له راگرځېدلو کتارو وړهاخوا پر تور سرک یو یو موټر تېرېده.

پینځه دقیقې نورې هم ووتې، بیا د پارک په شمالي دروازه کې یو سپری ودرېد، دی بوډا و، له پطلون سره یې شنه لونگی تړلې وه او یو پنډ زوړ جمپر یې په تن و. شېبه وروسته یې څارنوال ته لاس ورکړ، دواړه پر یوه اوږده څوکی کېناستل، یوه لحظه غلي وو، وروسته څارنوال وویل:

—چرتي دې کړم.

بوډا هغه ته وکتل، برېتو یې سپینه پرڅه نیولې وه او د اوږدې پزې تېره څوکه یې سره ښکارېده.

بوډا لنډ ځواب ورکړ:

—باید چرتي شي.

څارنوال منځ ورو واپراوه:

—خبرې وکه، ما ژمنه درسره کړې، له ستونزو به لرې یې.

بوډا یو سوړا سویلی ویست، لاندي یې پر خپل بوت اوږه تخته کړه، ورو یې وویل:

زه کسبگرسپی یم، دېرش کاله کېږي چې اشپزي کوم، ما په بېلابېلو هوټلونو کې کار کړی، لاس مې ښه دی، خو تر ټولو د کباب په پخولو کې ډېر تکړه یم، تېره میاشت مې په یوه هوټل کې کار ونيو، دا هوټل د موټرو په اډه کې دی، هلته ډېره ګڼه ګوڼه وي، ولایاتو ته بسونه ځي او ښه چلېږي. دا یو کوچینی هوټل دی، د شپې تیرولو ځای نه لري، خو مشتریان یې ډېر دي او خاوند یې په مزو کې دی.

بوډا غلی شو، یو سوړ اسویلی یې ویست او ویې ویل:

دا د اتو ورځو مخکې کیسه ده، ما کباب پخواه، وروسته مې یوه دیارلس یا څوارلس کلن هلک ته پام شو، له نانواي نه یې ډوډی غوښته، خو نانواي په غوسه شو، هلک ته یې بد رد وویل او له هغه ځایه یې وشاره. زه حیران شوم، هلک ته مې وکتل، نه یې جامې د سوالگرو وي او نه هم څېره او نور ظاهري جوړښت. ورغږ مې کړ، راغی او زما تر څنګ ودرېد. پوه شوم چې وړی دی، ما د کباب دوه سیخه ورته ونيول، ده مننه وکړه او په بېړه د کباب په خوړلو بوخت شو.

دی له رنگه ښایسته و، سپین پوست یې درلود او داسې نه ښکارېده چې تر دې مخکې دې کومه سخته پرې ورغلي وي. وروسته مې وپوښت:

—ولې سوال کوې؟

هلک راته وکتل، غټې تورې سترګې یې له اوبنکو ډکې شوې، ویې ویل:

—وړی یم، پیسې نه لرم.

—کور دې چېرته دی؟

هلک یوه شېبه غلی و، بیا یې سر پورته کړ، شونډې یې و خوځېدې:

—په ایران کې.

حیران شوم:

—نودلته څه کوې؟

هلک په خواشینۍ وویل:

مورلس کاله مخکې ایران ته مهاجر شوو، په کور کې پنځه تنه یو، زه، پلار، مور او زما دوه وږې خویندې، پلار مې په یوه ساختماني شرکت کې کار کاوه، زه هم په یوه مغازه کې مزدور وم، خلکو ته به مې سودا ورکوله، کارتنونه به مې له یوه ځایه بل ځای ته وړل، سترې به وم، خو بیا هم بڼه و، مازدیگر به ټول سره یوځای شوو او د ورځې ستریا به مې هېره شوه، یو سهار مغازې ته تلم، پولیسو ودرولم، د مهاجرت کارت یې رانه وغوښت، خو مور د زرگونو نورو افغانانو غوندې غیر قانوني مهاجر و، اسناد مونه درلودل، هماغه و چې لومړی یې د سنگ سفید په نوم یوې بنديخانې ته ولېږلم، یوه اوونۍ مې هلته تېره کړه او بیا یې له مرزه (سرحد) را واپولم. اوس دا دی شپږمه ورځ ده چې سرگردانه گرځم، له کوره هم احوال نه لرم، نه پوهېږم چې څه وکړم، قاچاقبر پیسې غواړی، خوزه په گېډه نه يم مور، ایران ته د تگ لپاره پیسې په کار دي، ډېرې پیسې.

ما ورته ویوښتل:

ولې دلته، په افغانستان کې څوک نه لري؟

هلک وویل:

نه، تروته مې پخوا لا پاکستان ته مهاجر شوي دي، دومره پوهېږم چې په پېښور کې اوسي، نور یې درک نه را مالومېږي.

نو دا شپږ ورځې دې چیرې تیرې کړې؟

تر پروته یو څه پیسې راسره وې، په یوه مساپر خانه کې به مې ډوډۍ خوړه، د شپې د تېرېدو پیسې یې نه رانه غوښتې، هماغلته به پر تخت وېدېدم، پروت مې ټوله ورځ څه ونه خوړل، بانه مې داوه چې په نس مې درد دي، خونن سهار د مساپرخانې خاوند راباندې پوه شو او زه یې له هغه ځایه وشړلم، ما په ژوند کې خواست نه دی کړی، خو وږی وم، ټیکه نه راتله، ځکه مې له نانوايه یوه ډوډۍ وغوښته.

بوډا د ماشومانو په شور او زور غلی شو، له جنوبي دروازې څخه یوه ډله ماشومان پارک ته ورننوتل، دوی منډې وهلې، یو بل یې دواورو په غونډوسکو ویشتل،

وروسته پرته له دې چې په پارک کې ماته شي، په بېرېه د پارک له شمالي دروازې څخه ووتل.

د بودا سروخرېد، یوه شېبه غلی و، بیا یې ورو وویل:

—هلک یوه لحظه له ماسره ودرېد، فکر کوم چې د کباب بوی ښه پرې لگېدلی و، خو زه پردی مزدوروم، نوره لوربینه مې نه شوای ورباندي کولای، داوخت د هوټل خاوند راغږ کړ!

—څلور خوراکه کباب

ما نور سیخونه د انگار له پاسه کېښودل، کباب ته مې پکه وهله چې د هوټل خاوند راغی، ده د یو بل خوراک فرمایش راکړ، ویې ویل چې یو نږدې دوست یې راغلی، غوښې ته څه مثاله هم ورگډه کړه او په سیخونو کې سپین بڅرکي مه پېښه! وروسته یې هلک ته پام شو، ما ته یې په پوښتونکي نظر وکتل، ومې ویل چې مساپر دی، له ایرانه یې رااړولی، دلته څوک نه لري.

د هوټل خاوند په ځیرورته وکتل، مخ یې راواړاوه، ویې ویل:
—وبال لري، ډوډۍ ورکړه، بیا به نوره مرسته هم ورسره وکم.

له دې سره بېرته هوټل ته ننوت.

د هوټل خاوند په ظاهره بد سړی نه و، په غریبانو یې پام کاوه، هر سهار به یې د سلو روپو نوټ د سوالگرو لپاره ماتاوه، هوټل ته به ډېر گډایگر راتلل، یو یې هم نامېده نه پرېښوده، یو دوه اوغانۍ به یې ورته نېولې، دی به پر دخل ناست و او کله کله به یې له مساپرو پاتې ډوډۍ پر غریبانو ویشله.

هلک ته مې ډوډۍ ورکړه، دی تر ماسپښینه ماتل شو، ما لمونځ وکړ، په هوټل کې هیڅوک نه

و، هلک پر تخت ناست و، دی چرتي ښکارېده، زه پخلنځي ته لاړم، غوږ لوښې مې پریمینځل او د ماخستن لپاره مې غوښه پر سیخونو وپېښله، کله چې بېرته ورغلم، د

هوٽل خاوند مې د هلڪ تر څنگ وليد، دوى خبرې كولې، ښه شېبه وغړېدل، د هوٽل خاوند ډاډ وركړ چې دى ځينې قاچاقبران پټزني، هر څه به سم شي. هلڪ په هوٽل كې پاتې شو، د ماخستن له خوا خلك كم وو، ډوډى، موژر وركړه، وروسته د هوٽل شاگردان هم خپلو كورونو ته لاړل او په هوٽل كې درې تنه پاتې شو، زه، د هوټل خاوند او كوچينى مساپر.

موږ تر ناوخته ويښ وو، د هوټل خاوند دورځې حساب كاوه، هلڪ د بخارى تر څنگ غلى ناست و او ما هم د سبالپاره غوښه وړوله، ښه شېبه نوره هم ووته، هلڪ ته مې وكتل، سترگې يې له خوبه ډكې وې، ولاړ شوم او د بخارى تر څنگ مې ځاى ورته جوړ كړ. د هوټل خاوند هم څو گامه لرې د تخت په بل سر كې پرېووت، ما ته هم خوب راته، خپله بستره مې هوا ره كړه، د گروپ ساكت ته مې لاس وروغځاوه او سترگې مې پټې كړې.

زه هم دلته مساپر يم. كورنى مې په كلي كې ده، يوه مياشت كېده چې كور ته نه وم تللى، په هغه شپه مې خپله كوچينى لور تر ډېره په ذهن كې راگرځېده، خو وروسته خوب وړى وم. بوډا غلى شو.

څارنوال په بېره وويل:

بيا؟

د بوډا شونډې و خوځېدې:

— يوه شورماشور مې سترگې رڼې كړې، د بخارى د سره انگار په تنه رڼا كې مې هوټلي وليد چې د هلڪ تر څنگ ناست و، هلڪ سړي ته سوكان نيولې وو، سپكې سپورې يې ورته ويلې، خو هوټلي غلى و، هيڅ يې هم نه ويل او سر يې ځړېدلى ښكارېده، وروسته هلڪ په بېره ولاړ شو، بوټونه يې په پښو كړل، خو كله چې يې د دروازي دستگير ته لاس وروغځاوه، وركولپ و، بيا يو كړنگ شو، لويه شيشه ډرې وړې شوه، هلڪ په توره شپه كې د باندي لار او هوټل ته سره هوا راننوته.

بوڊا غلى شو.

څارنوال وويل:

ـدا يو لوى جنايت دى، دا پست هوټلي بايد سزا وويني، بايد.

بوڊا وويل:

ـما بل څه نه شو کولای، کار مې پرېښود او قانون مې خبر کړ، نور نو تاسو ښه

پوهيږئ.

څارنوال وپوښتل:

ـغواړئ چې چېرته لاړ شې؟

ـنپوهيږم، بل ځای به په کار پسې گرځم، ما درته وويل، زه يو تکړه اشپز يم، روپۍ

کمه يا ډېره، کار پيدا کولای شم.

څارنوال وويل:

ـخو که تاته ضرورت پېښ شو بيا به دې چېرې پيدا کوم؟

د بوڊا شونډې و خوځيدې:

ـتا ژمنه کړې وه چې ماته به کوم جنجال نه پيدا کوي.

څارنوال وخنډل:

ـزه په خپله خبره ولاړ يم، خو دا زما وظيفه ده، بايد د شاهد ادرس ولرم.

بوڊا وويل:

ـدلته څوک نه پېژنم، خو د کلي ادرس مې درسره وليکه، قول ده، که مې کار وموند،

په تيليفون کې دې خبروم.

څارنوال د سړي د کلي او هوټل دواړو ادرسونه واخيستل.

شپبه وروسته په پارک کې هيڅوک نه و، د ونې پر يوه لوڅ ښاخ يو کارغه ښکارېده او

د سپينو او رو پر سر شو و چې پانې باد رغړولې.

ماسپښين دوه بجې وې، څارنوال پر يوه خيرنه څوکی ناست و، پر غور مېز ايښی له تورو چايو ډک گيلاس يې ورپورته کړ، هوټلي ته يې وکتل، ده د ټايپ د يوې جر شوې کسټې راوتلې کولمې خلاصولې.

وروسته يې ورمېر کور کړ، د تخت پر سر ناستو دوو تنو خبرې سره کولې او دوی ته نږدې يوه ځوانکي پر تېرو سيخانو غوښه پېيله نور هوټل تش و. څارنوال هوټلي ته اشاره وکړه، هغه راغی، څارنوال ته مخامخ ودرېد. ورو يې وويل: څه شی غواړئ؟

څارنوال د لاس په اشاره هوټلي وپوهاوه چې مخامخ ورته کينې. هوټلي حيران شو.

څارنوال جېب ته لاس کړ، يو کارت يې راويست، د هوټلي سترگو ته يې ونيو، ويې ويل:

څارنوال (ب)

د هوټلي رنگ والوت، پر څوکی کېناست او څارنوال ته يې په وېره وکتل. څارنوال ورو وويل:

کاروبار دې څنگه دی؟

هوټلي وارخطا شو:

صیب! ښه ده، گذاره کوي.

څارنوال له چايو غورپ وکړ، شونډې يې و خوځېدې:

يو څو پوښتنې درنه کوم.

امر کوئ، صیب!

تا څو ورځې مخکې يو ميلمه درلود.

هوټلي په ماته گوډه ژبه وويل:

صیب، زه، زه خو ډپر میلمانه لرم، ته، ته کوم یو یادوي؟

د څارنوال شونډې و خوځېدې:

خو ته د شپې میلمه نه لرې.

د هوټلي رنگ سور شو.

دا وخت د مېز ترڅنگ دوه تنه ودرېدل، یوه یې وویل:

دوه چایه، خوروی شوي؟

پنځلس اوغانی.

هغه د مېز پر سر پیسې کېښودې او دواړه له هوټله ووتل.

څارنوال پسې وکتل، هوټلي ته یې مخ ورواړاوه، په ملنډو یې وویل:

په زړو شیشو کې دا یوه شیشه نوې بنکارې، دا دې ولې بدله کړیده؟

هوټلي پر تخت ناست ځوانکي ته وکتل، له هغه نه یې وغوښتل چې پاتې کار په اشپز

خانه کې وکړي، وروسته یې څارنوال ته مخ ورواړاوه، شونډې ورپېدې او په لږزاندو

غږ یې وویل:

ماته شوه.

څنگه؟

هوټلي چیغه کړه!

له ما څه غواړي؟

څارنوال ورمخته شو، د دواړو سترګې سره وجنگېدې، څارنوال وویل:

ته ډپر پست سړی یې، تا هغه هلک ته لاس وراچولی و، د شپې یې په برستن ور

ننوتی وې، ته پوهیږې! هغه مړ دی، یخني وژلای.

دا دروغ دي.

زه شاهد لرم زور کبابي.

هوټلي په بیړه ولاړ شو، منډه یې کړه، خو څارنوال تر لمنې ونیو، سړی پر مخې ولوېد،

سړي پر یوې څوکی ولگید او له تندي یې وینه روانه شوه.

خارنوال (ب) په خشکه وويل:

— اقرار وکړه، تا هغه هلک ته لاس وراچولی و.

هوټلي سرې لارې تو کړې، خارنوال ته يې وکتل، شونډې يې و خوځېدې:

— نه، ما هيڅ نه دي کړي.

خارنوال ترگرين ونيو، ورو يې وويل:

— تا زه نه يم پيژندلی، ما د ډېرو مجرمينو ژبه خلاصه کړې ده، ته به اقرار کوي، ضرور.

هوټلي څه ونه ويل. خارنوال ولاړ شو، د بند په سره او نمجنه کوټه کې يې څو گامه

واخيستل، ودرېد، سرې ته يې وکتل، په کاوړ يې وويل:

— ته د بېنلو نه يې، تا جرم کړی، يو نه بېنونکی جرم، ته د لوند سپي غونډې د کرکې وړ

يې، پوهيرې، ته به پانسی شي.

هوټلي ولرېد. سره سا يې واخيسته، ورو يې ويل:

— راځه، يو جوړجاړی سره وکړو.

خارنوال په حيرانۍ ورته وکتل.

د هوټلي شونډې و خوځېدې:

— زه يې پانسی، ته به کومه گټه وکړې؟

خارنوال وويل:

— د مقصد خبره کوه!

— گوره، د هلک دوسيه تړل شوې ده، ټول په دې قانع دي چې هغه يخنې وژلی، ته دوه

لکه او غانۍ واخله او ما خوشی که.

د خارنوال سترگې رډې راوختې، ټيټ شو، هوټلي يې ترگرين ونيو، په خشکه يې

وويل:

—ته ماته رشوت را کوي؟

هو ټيلي وار خطا شو.

څارنوال يوه شېبه غلی و، بيا يې شاوخوا وکتل، د بند د کوټې وړ پوري و، وروسته

يې هو ټيلي ته مخ وړ و او اوه، دهغه غوږ ته يې خوله ورنږدې کړه، ورو يې وويل:

—زه دومره احمق نه يم، پنځه لکه.

(پای)

بدمرغي

ليکوال: نصير احمد احمدي

نجلی پر کت ستوني ستغ پرته وه، کله کله به يې چيغه کړه، لاسونو ته وړ لوېدلي

ځنځيرونه به يې وشرنګېدل، سر به يې پورته کړ او بدن به يې ټکان وخور. تر هغې

راگرځيدلي کسان خواشيني وو، دوی په راوتلو ږو و سترگوځوانې نجلی ته کتل... په

خپرو کې يې گونځې بنکارېدلې.

په ولاړو کسانو کې يوه چيغه کړه!

—تور کوډ ګرناوخته شو!

تر څنګ ولاړ سړي په عاجزۍ وويل:

د پاچا عمر دې ډېر وي، په تور کوډگر پسې مو عسکر لېږلي دي، دوی د سهار په خړه کې حرکت وکړ، اوس باید را ورسېږي، سپېره غره ته تگ، یوه ورځ مزل غواړي. پاچا خپله اوږده چپنه ورتوله کړه، روان شو، پر تخت کېناست، ځلېدونکې ژېړ تاج یې له سره لیرې کړ، په خپلو اوږدو سپینو څڼو کې یې گوتې تېرې کړې. یوه شپبه غلې و، وروسته یې ډډ غږ د مانۍ په لوی او هسک سالون کې انعکاس خپور کړ:

که زما په لور څه وشول، تاسو به ترتېغ تېر کم.

دولارو درباریانو سروڼه وڅړیدل، په څېرو کې یې وېره ښکارېدلې... وزیرانو خپل ژوند په خطر کې لېد.

یو ساعت نور هم ووت، له اوږدو شیشو څخه مانۍ ته ژېړه رڼا رالوېدلې وه، د درباریانو اوږدې زړینې چپنې ځلېدلې.

د پاچا غوسه ورو ورو ډېرېدلې، خولې یې ځگونه پیدا کړې وو او د خپلې اوږدې تورې تر طلايي موبې یې د ښي لاس گوتې تاوې وې.

چوپه چوپتیا وه، کله کله به د نجلی لاسونو او پښو ته ور لوېدلې ځنځیرونه وشرنگېدل، چيغه به یې کړه او بېرته به بېسده پرېوته.

لمر په لوېدو و چې د مانۍ یوه عسکر د تور کوډگر د رارسېدو خبر ورکړ، پاچا ودرېد، وزیرانو د سالون لویې دروازې ته وچې سترگې ښولې وې، ټولو د تور کوډگر

د راتلو انتظار اېست. شپبه وروسته یو زوړ سپی رانښکاره شو، دی تک تور و، گڼه ډیره یې درلوده، پر نرۍ غاړه پورې یې په څر سپنسي پېپلو ورو هډو کوټال خوړ.

پاچا او درباریانو د احترام په بڼه خپل سروڼه ټیټ کړل، خو تور کوډگر مخ وروا نه راوه، لاړ او د نجلی تر څنگ پر کټ کېناست. ښه شپبه یې هغې ته وکتل، د نجلی

اوږده بانه نېغ ولاړ وو، تر سترگو یې یوه توره حلقه راگرځیدلې وه او پر سرو شونډو یې سپین ښکارېده. تور کوډگر خپلې زړې خورجینې ته لاس کړ، د انسان ککړۍ، د

پښو دوه اوږده هډوکي او یو خیرن جام یې راویستل، وروسته ودرېد، له ځان سره یې څه وویل او تر کټ څو ځله را تاو شو.

پاچا په خواره خوله وويل:

—زه په تور کوډگر باور لرم.

تور کوډگر هغه ته وکتل، خو څه يې ونه ويل، هماغسې يې شونډې خوځېدلې ... دا

سې کلمات يې تر خولې راوتل چې ولاړ خلک نه پرې پوهېدل.

د کوډگر شونډې تر ډېره خوځېدلې، بيا د نجلی تر څنگ کېناست، خورجينې ته يې

لاس وروغځاوه، يو سپين بوتل يې راويست. کله چې يې د بوتل اوبه په نقره يي جام

کې واچولې، له جام څخه تور لوگی پورته شو، له دې سره د نجلی سترگې رڼې شوې،

ځنځيرونه وشرنگيدل... تور کوډگر چيغه کړه!

—اې شيطاني اروا! ته څه غواړي؟

د نجلی خوله له ځگونو ډکه شوه، تورو سترگو يې سوروالی پيدا کړ او شېبه وروسته

يې سترگې سرو وينو ونېولې. ناڅاپه يې له شونډو ډډ نارينه غبراووت، دې غبر په

سالون کې د ولاړو کسانو زړونه ولرزول.

غبر وويل:

—تر ټولو بدمرغه انسان!

له دې سره د ځنځيرونو شرنگا پورته شوه، تور کوډگر په چټکۍ سره تر نجلی

راوگرځيد، په لاس کې نېولې ککړۍ يې کبسته پورته کړه، نامفهومه کلمات يې له

خولې را ووتل. د نجلی رنگ ورو ورو خپل عادي حالت ته راوگرځېد، سترگو يې

توروالی پيدا کړ، شېبه وروسته بېسده پريوته.

پاچا ورمخته شو، د چينې لستونې يې د خپلې لور پر خوله تېر کړ. بېرته په خپل ځای

ودرېد

تور کوډگر وويل:

—د پاچا پر لور جادو شوی، نجلی هغه وخت رغېدی شي چې د نړۍ تر ټولو بدمرغه

انسان وويني.

پاچا يوه شېبه غلی و، بيا يې وزيرانو ته مخ ور وړاوه او امر يې وکړ چې ترټولو بدمرغه انسان ورته پيدا کړي.

له لمر ختو سره ډولونه ودرېدل، جارچي په بناړ کې کوڅه په کوڅه وگرځېد، ده يو لوی بنکر خولې ته نيولی و او چيغې يې وهلې چې ترټولو بدمرغه انسان دې په دربار کې حاضر شي.

په ماني کې پاچا او وزيران يې خوبه او خواشيني بنکار بدل، په ټولو سرونه څرېدلي وو او د تور کوډگر له خولې څخه نامفهومه کلمات راوتل...

د هوا له تودېدو سره عسکرو احوال راوړ چې ترټولو بدمرغه انسان يې موندلی دی. پاچا امر وکړ چې دا بدمرغه انسان دربار ته حاضر کړي. شېبه وروسته په يوه کت کې داسې سړی راوړل شو چې لاسونه او پښې يې نه وو، پر مخ يې يو لوی پرهر (ټپ) بنکارېده او تر ډېره د غوښې يوې لويې بوتې ته ورته و.

سړي وويل چې دی يو پوځي و، له دښمن سره په جگړه کې يې لاس او پښې غوڅې شوې دي او د مخ لوی پرهر يې هم د تورې نښه ده.

د هغه د خبرو له ختمېدو سره ځنځيرونه وشرنگيدل، د نجلۍ سترگې سړې شوې او له خولې يې ځگونه وبهيدل. تور کوډگر د سړي د ايستلو امر وکړ او ويې ويل چې ده د ازادۍ په جگړه کې برخه اخيستي او تر ټولو نيکمرغه انسان دی. وروسته يې څه نامفهومه کلمات تر خولې را ووتل او نجلۍ آرامه پرېوته.

نيم سات نور هم ووت، بيا د يوې بنځې ژړا او کوکې واورېدل شوې، په سالون کې يوه ځوانه بنځه او درې خوار او ډنگر ماشومان ودرېدل، ماشومان ناروغه بنکارېدل، دوئ د خپلې مور لمن ټينگه نېولې وه او وارخطا وو.

بنځې په ژړا کې وويل چې خاوند يې له غره څخه د خرڅلاو لپاره بوتې راوړل چې ځناورو وخورې، اوس دوئ څه نه لري، دوه ماشومان يې له لورې مړه شول، نورو ته يې يو مړ سپی موندلی دی، د هغه غوښه ورته پخوي او ژوندي يې ساتلي دي. دوئ په يو

ه وېرانه کې اوسي، يواځې څلور ديوالونه دي، نه چت لري او نه هم دروازه، خو بيا هم څوک کوم غرض نه ورباندې لري.
ځنځيرونه وشرنگېدل او د پاچا په امر بنځه او ماشومان له ماني ووتل.
تور کوډگر وويل:

ژوند يې تريخ دی، خو بدمرغه نه شو ورته ويلاي، ځکه ځوانه جانده، تر ستورو
لاندي شپه تېروي او د پاچا له وېرې څوک په سپکه نه شي ورته کتلاي.
پاو وروسته يو په ونه لوړ بنياد په سالون کې ودرېد، ده بنکلې جامې اغوستې وې،
له رنگه هم سپين و او په ظاهره د بدمرغۍ کومه نښه نه پکې بنکارېدل. دده په لېدو
د پاچا او درباريانو په خبرو کې گونځې پيدا شوې، خو تور کوډگر د خبرو اجازه
ورکړه!

د سړي سر وڅرېد او له خولې څخه يې يواځې يوه جمله راووته!
زموږ خاوره پرديو لاندي کړېده او خپلواکي نه لرو.
ناخپه د ماني لويې شيشې ولږځيدې، درې، وړې لاندي راولوېدې، له کت څخه يو
تور لوگۍ پورته شو، يوې ويروونکي چيغې په سالون کې انعکاس خپور کړ!
وسوځيدم!

لوگۍ په لمبه بدل شو او له لمبې څخه هم د ځناورو شکلونه جوړ شول، کله به يې د
پرانگ کله د لېوه او کله هم د زمري بڼه خپله کړه، شپه وروسته يوه وحشتناکه انگولا
پورته شوه، يوې سپينې رڼا ولاړ خلک اړ ايستل چې خپلو سترگو ته لاسونه ونيسي،
چوپه چوپتيا شوه. د نجلۍ حيرانه غږ واورېدل شو!

پلاره! زه مو ولې ترلې يم؟

تور کوډگر چيغه کړه:

تر ټولو لويه بدمرغي، د خپلواکۍ نه درلودل دي.

پای

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**